№ 270 ՈՒՐԲԱԹ, 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ № 270

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում վճարւում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարւում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1911 ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը՝ 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը՝ 2 ր., 1 ամսվանը՝ 80 կ. և 20 կ. պօստի ծախք:

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ:

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցեն, և միենոյն ժամանակ 40 կոպ. նամականիշ:

Ի նկատի ունենալով, որ ուշ բաժանորդագրվելու պատճառով առեղծվում են մի շարք տեխնիքական անյարմարութիւններ, որոնք զրկում են խմբագրութեանը հնարաւորութիւնից յունվարի 1-ից կանօնաւորապէս թերթն ուղարկել բաժանորդներին, ուստի խնդրվում է բաժանորդ գրվել ցանկացողներին վաղօրօք դիմել՝ գրելով հասցէները պարզ և ճշգրիտ:

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադր. բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցեն իր վրա ունեցած համարով:

Մեր հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՈՐԲԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

օգտին

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ԶՈՒԲԱԼՕՎԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆԸ

Ուրբաթ, դեկտեմբերի 3-ին, 1910 թ., կը ներկայացնէ

ՑՐՈՒ-ՑՐՈՒ

Պիէս 5 գործող., հեղ. Մէյլակի և Հալէվիի

Մասնակցում են՝ տ. տ. Արաքս, Աշխէն, Գուլազեան, Դուրեան-Արմէնեան, Ժասմին, Յասմիկ, պ. պ. Աբէլեան, Արմէնեան, Աւետեան, Զարիֆեան, Միրզոյեան, Ոշաունի:

Սկիզբը երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին:

Տոմսակները՝ 85 կ.—3 ր. արժող. ծախվում են Որբանոցում (Վօզնէսէնսկայա № 26):

տռ. (3 դ.) 1296. 2—2

ԾԱԽՎՈՒՄ Է

Զուտ մաքուր յատկութեան

Հալած իւղ

Բերված Նոր-Բայազէտի գաւառի Ներքին-Խարանլուխ գիւղից:

Փութը 16 րուբ., ֆունտը 45 կոպ.:

Հասցէն. Հալաբար, Էջմիածնեցոց եկեղեցի:

(տռ.) 1302. 1—1

Թիֆլիսի Ժողովարան

Աւագների Խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն պ. պ. անդամների, որ ուրբաթ, դեկտեմբերի 3 ին 1910 թ., երեկոյեան ժամը 9-ին կը կայանայ

Երկրորդ ընդհանուր ժողով

քննելու մի քանի տնտեսական հարցեր:

Ժողովարանի կանօնադրութեան § 42-ի հիման վրա՝ երկրորդ ընդհանուր ժողովը օրինաւոր է համարվում որքան անդամ էլ ներկայ լինի:

(ու.) տռ. 1314. 2—2

ՈՍԿԻՆԵՐ

1

Վէճ է բացվել մեր արդիւնագործների մէջ:

—Ինչո՞վ պարապվել, ո՞ր արդիւնագործութեանը գերադասութիւն տալ:

Այն, ինչով երէկ բոլորը յափշտակված էին, այսօր դաւաճանում են չաբաչար կերպով:

Նաւթը, որ հարիւր հազարներ տուեց շատերին, որ միլիօնների գաղափարը ընտանի դարձրեց մեր երկրում, որ աշխատանքի աղբիւր բացեց բազմաթիւ մշակների համար, այժմ այդ նաւթը կործանում է տներ, սնանկացնում է մարդկանց և վակում է բանւոր մարդու համար արհեստանոցի դռները:

Նոյնը պատահեց մարգանեցի, քարէածխի, մասամբ պղնձի և ուրիշ հանքերի հետ:

Եւ եթէ երէկ հանքերը իրանց շահագործութեամբ անվերջ տօներ էին կատարում, այսօր նրանք լքված տրամադրութեամբ տխուր խոհերի մէջ են:

Իսկ շրջապատում սեղի ունէին մի շարք երեւոյթներ, որոնք այսօր դարձել են ուշագրաւ և բևեռում են իրանց վրա շահագրգռական հայեացքներ:

Ահա մի շրջան, որտեղ մարդիկ սկսել են ընդարձակել բամբակի ցանքսեր և տասնեակ ու հարիւրաւոր հազարների գործառնութիւններ են դիզմակերպել:

Ահա մի ուրիշ շրջան, որտեղ բացվել են բազմաթիւ գործարաններ, որոնք պատրաստում են գինի, օղի, կոնեակ, կոնսերվներ և այլն:

Ահա մի երրորդ շրջան, որտեղ հիմնվել են պանրոցներ, շվէյցարական և այլ տեսակի պանիրներ պատրաստելու համար:

Կազմվում են ձեռնարկութիւններ, որոնք գրաւում են դրամագլուխներ իրանց շուրջը և իրանք դառնում են աղբիւրներ նոր աշխատանքների և հարստութիւնների:

Եթէ այդ ձեռնարկութիւնները այսօր չեն կենտրոնացրել իրանց շուրջը խոշոր դրամագլուխներ, սակայն նրանք գտնվում են մի ընթացքի մէջ, որ հարթում է ուղի դէպի ընդարձակ գործունէութիւն:

Եւ ահա այսօր մեր երկրի արդիւնագործները կանգնել են դէմ յանդիման մի կենսական վէճի՝

Արդեօ՞ք նաւթ, պղինձ, մարգանեց և ուրիշ հանքեր թէ բամբակ, գինի, պանիր, իւղ, մետաքս կոնսերվներ, մրգեր և ուրիշ մթերքներ:

Ո՞րը նրանցից:

Ո՞րը կը տայ աւելի ամուր, աւելի ընդարձակ գործ թէ ձեռնարկողներին և թէ մեր երկրի ազգաբնակութեան:

Եւ արդեօք օրինաւոր է այդ տեսակ մի հարցի քննութիւն, թէ նրան պէտք է ձևակերպել ուրիշ եղանակով:

Ա. Քալանթար

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հիւանդութեան մասին Թիֆլիսի կօնսիստորիայի Նախագահ Եփրեմ եպիսկոպոսը ստացել է հետեւեալ հեռագիրները.

Էջմիածին, 1 դեկտեմբերի

«Նորին Վեհափառութեան հիւանդութիւնը անակնկալ կերպով սկսվեց նոյեմբերի 29-ին, առաւօտեան ժամը 8-ին, չղայնական ցաւերով սրտի շրջանում, տևեց մինչև ցերեկվայ ժամը 2-ը:

Երևանից կանչված բժիշկները համախորհուրդ կազմելով վանքի բժշկի հետ՝ որոշեցին, որ հիւանդութիւնը ստենօկորդիա է: Առողջութեան ընդհանուր վիճակը գոհացուցիչ է, ինքնազգացումը լաւ»:

Էջմիածին, 2 դեկտեմբերի

Երէկ երեկոյեան ժամը 9-ին ստենօկարդիա հիւանդութիւնը կրկնվեց աւելի թոյլ կերպով, քան առաջին անգամ:

Այսօր Վեհափառի ինքնազգացումը լաւ է. ջերմութիւնը բնական է:

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻԱՅՈՒՄ

Լոնդօն, 1 դեկտեմբերի

Մինչև գիշերվայ ժամը 1-ը ընտրվել են՝ 199 լիբերալ, 240 ունիօնիստ, 36 բանւոր, 59 ռեդմօնդիստ, 8 օբրիէնիստ: Լիբէրալները շահեցին 19 տեղ, ունիօնիստները 23, բանւոր կուսակցութիւնը 4: «Մօրնինգ-Պօստ» պահպանողական լրագիրը ասում է, որ տարիֆային բարենորոգման կողմնակիցները դէմ չեն բրիտանական հին սահմանադրութեան, որի դէմ Բալֆուրը անգիտակցաբար հարուածն ուղղեց: Լրագրի կարծիքով տարիֆային բարենորոգման կողմնակիցները պէտք է դաշն կռեն ունիօնիստների հետ:

Չերչիլը Նիւպօրտում իր ճառի մէջ ասաց, որ իռլանդացիները բաւականանում են օրէնսդրութեան սահմանափակ իրաւունքով և առաջարկում են բարեկամութիւն ու հաշտութիւն:

Մինչև ցերեկվայ ժամը 5-ը ընտրվել են՝ 220 լիբերալ, 251 ունիօնիստ, 38 բանւոր, 62 ռեդմօնդիստ, 8 օբրիէնիստ: Լիբերալները շահեցին 19 տեղ, ունիօնիստները 24, բանւոր կուսակցութիւնը 4: Կուսակցութիւնների դրութիւնը ներկայումս այնպիսի է, ինչպէս պալատը արձակելու ժամանակն էր: (Հ. Գ.)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՌԷՅԽՍՏԱԳՈՒՄ

Բեռլին, 1 դեկտեմբերի

Ռէյխստագում նացիօնալ-լիբերալների լիդեր Բասերմանը յայտնեց, որ Գերմանիայի և Ռուսաստանի յարաբերութիւնները չը լաւացան շնորհիւ սոց.-դեմօկրատների միջամտութեան, որոնք անպատշաճ վերաբերվեցին դէպի Կայսրը, իբրև գերմանական ժողովրդի հիւրը: Սօցիալ-դեմօկրատների վարմունքը և «Ֆօրվարտս» լրագրի կծու յարձակումները անվայելուչ են և վկայում են կուսակցութեան ագիտութիւնը, գեաղայութիւնը և անսովոր կարճատեսութիւնը: Չէ կարելի զարմանալ, եթէ ռուսական մամուլը պատասխանեց այնպիսի յօդուածներով, որոնց մէջ գերման ժողովուրդը հանդիսացվում է իբրև հիւրասիրութեան անպարտաճանաչ ազգ: Բասէրմանի խօսքերը յաճախակի ծածկվում էին մինիստրական մեծամասնութեան «ճիշդ է» բացագանչութիւններով: Սօցիալ-դեմօկրատները լուռ էին:

Ռէյխստագ. Կանցլերի դիւանատան նախահաշւի քննութեան ժամանակ կանցլերը ասաց, որ սօցիալ-դեմօկրատիան բարոյական պարտականութիւն է կրում Մօաբիտի դէպքերի համար: Մի սօցիալ-դեմօկրատ աղաղակեց. «Կանցլերը ստում է». ռէյխստագի նախագահը կարգի է հրաւիրում (բացագանչութիւններ աջից՝ «բրաւօ»): Սօցիալիստ Ֆիշէրը բուռնքով սպառնում է աջակողմեաններին (ուժեղ, երկար աղմուկ): (Հ. Գ.)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 1 դեկտեմբերի

Պետական Դումայի տեղական ինքնավարութիւնների մասնաժողովն աւարտեց շրջանային զեմստվային վարչութեան օրինագծի քննութիւնը և ցանկալի գտաւ մտցնելու զեմստվային և հասարակական ինքնավարութիւն Լեհական Թագաւորութեան նահանգներում:

Հոկտեմբերի 15-ից մինչև դեկտ. 1-ը Պետական Դումային ներկայացվեց 65 կառավարական օրինագծեր և մինիստրները յետ վերցրին 9 օրինագիծ: Դումայի անդամները ներկայացրին 9 օրէնսդրական առաջադրութիւններ և 10 հարցապնդումներ: Վերոյիշեալ ժամանակամիջոցում Դուման ունեցաւ 27 նիստ, վերջացաւ դպրոցական նախագծի քննութիւնը, մերժվեցին 3 հարցապնդումներ: Մասնաժողովները ընդհանուր ժողովին ներկայացրին 44 զեկուցագրեր: Առ 1-ն դեկտ. մասնաժողովների մէջ մնում են քննվելու 339 օրինագծեր:

Բարձրագոյն Պալատում նշանակվեց երեք օրվայ սուգ պրինց Ռօբերտ Օրլէանսկիի մահվան պատճառով:

Համառուսական աէրօկլուբը 40,000 րուբլի յատկացրեց Ֆրանսիայում երեք աէրօպլան պատուիրելու համար:

Գրաւվեց «Русское Богатство»-ի նոյեմբերեան համարը. խմբագիր Կօրօլէնկօն ենթարկվում է պատասխանատուութեան: (Հ. Գ.)

Բագու, 1 դեկտեմբերի

Բացվեց նաւթարդիւնաբերի XX համագումարը:

Երևան հանվեց ժանտախտից մահանալու մի դէպք: Ձեռք են առնվում անհրաժեշտ միջոցներ: (Հ. Գ.)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍԵՒԱՆ*)

(Ամառային յիշողութիւններից)

Սեւանայ անապատը ունի երեք հին տաճարներ՝ կղզու լերան ստորոտում ս. Աստուածածնի, իսկ լերան գագաթին ս. Կաթողիկէ(?), ս. Առաքելոց և այժմ բոլորովին աւերված ս. Յարութեան տաճարները:

Ամեն մէկը հայոց եկեղեցական ճարտարապետութեան բարեշէն կոթողներ:

Եթէ լեզու ունենային այդ սառն մոխրագոյն պատերը և ժամապատ խաչքարերը, նրանք մեզ շատ բաներ կը պատմէին Սեւանայ և մեր նախնիքների անցեալ կեանքից, որի մասին, աւաղ, միայն կցկտուր և թերի տեղեկութիւններ են հասել մինչև մեր ժամանակը:

Եւ մեր առաջ կը պատկերանար ամենայն հարազատութեամբ Մաշտոց վարդապետ Եղիվարդեցու (յետոյ կաթողիկոս) սրբակրօն կեանքը, որի մասին Յովհաննէս կաթողիկոս պատմիչը ասում է. «Եւ զի ընդ այն ժամանակս փայլատակեալ պայծառանայր սուրբ այրն Աստուծոյ Մաշտոց, որ ի Սեւան կղզւոջ»:

Եթէ լեզու ունենային հայրենի հնութեան այդ վսեմ արձանները, որոնց հովանու տակ ճգնել էր Բագրատունեաց Աշոտ I թագաւորի դուստրը և Սիւնեաց իշխան Վասակի ամուսին երանելի Մարիամ, նրանք մեզ վառ գոյներով կը նկարագրէին այդ բարեպաշտ արքայազն կնոջ հոգեկան վիշտը...

Հեռանալով կեանքից նա մտնում է Ցամաքաբերդի կուսանաց վանքը, Սեւանայ կղզու հանդէպ, ուր անձնատուր է լինում սրբափայլ կենցաղավարութեան:

Այդ վանքի աւերակները մինչև այժմ կարելի է նկատել Ցամաքաբերդի մօտ:

Մաշտոց երանելիի հոգեպարար գրոյցների ազդեցութեան տակ Թագաւորի դուստրը կառուցանում է Սեւանայ կղզու գագաթին վերև յիշված ս. Առաքելոց և լերան ստորոտին ս. Աստուածածնի հոյակապ տաճարները և ժողովարան սրբակրօն ճգնաւորների համար:

Միևնոյն ժամանակ այդ բարեպաշտ կինը հիմնում է առաջնորդարան, և ուսումնասէր անձանց համար վարժարան (874—800)*):

Ս. Աստուածածնի եկեղեցուց դուրս գալով, լերան ստորոտից դուրս բարձրանում էք դէպի գագաթը լաւ մշակված շաւղով:

Սեւանայ կղզին հրաբուղխային ծագում ունենալով մի քանի անգամ ենթարկվել է երկրաշարժի արհաւիրքներին, որից շատ վնասվել են անապատի տաճարները:

Ամենասարսափելի երկրաշարժը եղել է 995 թւին Սարգիս կաթողիկոսի օրով, որն տևել է 7 ամիս կարճ ընդմիջումներով. այդ երկրաշարժից, Ասողիկ պատմագրի ասելով, ս. Յարութեան տաճարը բոլորովին քայքայվել և աւերվել է և այժմ նրանից մնացել են միայն հիմքի որմերը:

Ս. Առաքելոց տաճարի հարաւային դուռը կարող է ծառայել իբրև քանդակագործութեան մի սքանչելի օրինակ, որը մնացել է անարատ մինչև մեր օրերը:

Նա շինված է թխագոյն ընկուզենայ փայտից և նուրբ ճաշակով քանդակված է պատկերներով և ծաղկանկարներով:

Դռան վերին մասում քանդակված է Միածին որդին, բազմած աթոռի վրա, իսկ ներքև ճաճանչաւոր խաչը, որի աջ կողմում կանգնած են Աստուածամայրը և Յովհաննէս Մկրտիչը, իսկ ձախ կողմում Ստեփաննոս Նախավկան և Գրիգոր Լուսաւորիչը, որոնց անունները փորագրված են պատկերների տակ:

Դռան կենտրոնական մասում զետեղված են 12 առաքեալներ, որոնց վրա թեւատարած իջնում է ս. Հոգին, լոյսի ճաճանչները սփռելով շուրջը:

Առաքեալների աջ ու ձախ կողմից աչքը ը վեր ուղղած նայում են Վրդանէս և Արիստակէս՝ վեղարով և փիլոնով, ծունկ չոքած, որոնցից մի քիչ ներքև կանգնած է տիկին Աշխէն, Թագը գլխին, աջ կողմից ս. Լուսաւորիչ, իսկ ձախ կողմից Տրդատ խոզաձև գլխով:

Պատմում են, որ այդ դռան համար մի օտարազգի ճանապարհորդ, այցելելով Սեւանայ անապատը, առաջարկել էր 5,000 ր. և մտադիր էր գնել իր երկրի թանգարանի համար, եթէ վանքը համաձայնվէր ծախելու:

Արձանագրութիւններից երևում է, որ դռան քանդակագործութիւնը վերջացել է 1557 թ.:

Նոյն տաճարի արեւմտեան դուռը շինված է նոյնպէս թուխ ընկուզենայ փայտից, որի վրա փորագրուած է միայն մի մեծ խաչ, շուրջը ծաղկանկար քանդակներով, սակայն այդ դուռը շինվել է շատ առաջ քան հարաւայինը՝ 1176 թւին:

Մէկը այցելուներից, ոմն Իսրայէլ Նէյման, ցանկանալով «անմահացնել» իր անունը, թոյլ է տուել իրան զմելիով «քանդակել» իր անունը և այցելութեան ամիսը այդ թանգագին դռան աջակողմեան ծայրում:

Փուչ և անկիրթ հրէայի վարմունքը բոլոր տեսնողների զայրոյթն է յարուցանում:

Յետոյ իմացանք, որ այդ նորագոյն Հէրոստրատէսը մի 25 տարեկան comi-voyageur է եղել, որ Երեւան գնալու ժամանակ ճանապարհին բարեհաճել է Սեւանայ անապատը այցելել, այդ սխրագործութեան համար:

Մեր վանքերի պատերը, խորանները և խաչքարերը ամարդի ձեռքի խժդժութիւններից ազատ պահելու համար հարկաւոր է ամեն տեղ, ուր կան հնութեան կոթողներ, կախել առանձին պլակատների վրա տպած հետեւեալ ազդը. «Խստիւ արգելվում է եկեղեցական պատերի և այլ հնութիւնների վրա գրել անուններ և տարեթիւեր. խնայեցէք ազգային և եկեղեցական հնութիւնները»:

***

Սուրբ Կարապետի և Սուրբ Առաքելոց տաճարների մօտ մնացել են, ըստ երևոյթին, առաջնորդարանի և միաբանական խցերի աւերակները:

Կիրակոս պատմագրի ասելով, Մաշտոց վարդապետի վանահայրութեան ժամանակ այստեղ ուսումնատենչ և կրօնասէր եկեղեցականներից միաբանութիւն էր հաստատվել ս. Բարսեղի կանօններով 871 թւին:

Տասնեակ դարեր առաջ այստեղ, այս կապուտակ երկնքի տակ, այս գեղանկար կղզու վրա, շրջապատված նոյն լայնատարած ծովակի վճիտ ջրերով մի բուռն՝ Քրիստոսի աւետարանին հաւատարիմ՝ միաբանակից եղբայրներ երկինք էին վերառաքում իրանց աստուածապաշտ սրտի թախծալի մրմունջը...

Իսկ Սեւանայ ծովակը, ինչպէս Մաշտոց Երանելիի ժամանակ, այնպէս և այժմ, մերթ աւելծի պէս մռնչալով, մերթ մեղմ խաղալով պայծառ արեգակի տակ զեփիւռի հետ, շարունակում է անընդհատ իր դարերի զրոյցը կղզու հետ:

Կանհետանայ, կը չքանայ կեանքի սապարեզից մեզ հետ և մեր սերունդը, բայց այդ զրոյցը կը տևէ անվերջ՝ ցկատարած աշխարհի. դա կեանքի յաւիտենական զրոյցն է...

***

Կայ պատմութիւն, որ Մխիթար առաջնորդի օրով Սեւանը այցելել էր մանուկ հասակում Վենետիկի ս. Ղազարու ուխտի հիմնադիր Մխիթար Աբբահայրը և իր այստեղ հրաշքով նրա ցաւագար աչքերը լուսաւորվել էին:

«Նա յաւուրս այս Մխիթար առաջնորդի և Աբբա Մխիթար վարդապետ հեղինակն Վենետկեցւոց եկեալ է ի մանկական հասակին ի Սէվան յուխտ, և վասն փակեալ ա-

*) Տես «Մշակ» №№ 267 և 268.

*) Պատմու[illegible] անցից ազգաց Սեւանայ վանուց. Մանուէլ վարդապետի Կիւմիւշխանեցւոյ. 1830 թ. Սեւան:

Պարիզ 1 դեկտեմբերի

«Մատէնը» արժանահաւատ աղբիւրից պնդում է, որ այն անհանգստութիւնը, որ յարուցվեց կանցլերի ճառի այն մասից՝ երբ թուլացել է ֆրանսռուսական միութիւնը և ֆրանս-անգլօ-ռուսական համաձայնութիւնը, բոլորովին անհիմն է։ Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի ղեկավար քաղաքական շրջաններում կանցլերի ճառը, ընդհակառակն, ընդունվել է մեծ գոհունակութեամբ։ (Հ. Գ.)

—

Վաշինգտոն, 1 դեկտեմբերի

Լուրերին նայած, միլիոնէր Կարնէջին մտադիր է 10 միլիոն դոլլար նուիրել խաղաղութեան միջազգային կազմակերպութեան համար։

Չիգուագուայի գաւառում, Սերոպրիէտոյի մօտերը, մէկսիկանական կառավարական զօրքերը ընդհարվել են ապստամբների հետ։ Առաջինները կորցրին 150 սպանված և վիրաւորված, երկրորդները 70 սպանված, շատ վիրաւորներ և գերիներ։ (Հ. Գ.)

—

Հաագա, 1 դեկտեմբերի

Ծովափը պաշտպանելու տեղեկագրի մէջ կառավարութիւնը ընդգծում է նաւահանգիստները փակելու անհրաժեշտութիւնը՝ չէզոքութիւն պահպանելու նպատակով և պատերազմի դէպքում ծովի կողմից յարձակման առաջն առնելու համար։ Կառավարութիւնը պնդում է Շելդի չէզոքութեան վրա։ Ֆլիսսինգէն նաւատորմը ամրացնելը անխուսափելի է։ (Հ. Գ.)

—

Բրիւսէլ, 1 դեկտեմբերի

Թագուհու առողջութիւնը բաւարար է. բիւլետէնները դադարեցին։ (Հ. Գ.)

—

Աթէնք, 1 դեկտեմբերի

Կարգ ու կանոնը ամենուրեք պահպանվում է և, լուրերին նայած, Վէնիզէլոսը յայտնել է, թէ պալատը կը զբաղվի բացառապէս սահմանադրութեան վերաքննութեամբ։ (Հ. Գ.)

—

Վիէննա, 1 դեկտեմբերի

Պատգամաւորների պալատը ընդունեց ժամանակաւոր նախագծի գործողութիւնների ժամանակը երկարելու օրինագիծը։

«Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրեսսէն» տպագրել է իշխան Գրիգորի Տրուբեցկոյի պատասխանը գերմանական պատգամաւոր Դօբէրնիկին, որ Տրուբեցկոյը մեղադրում է սլաւոններին Աւստրիայի գերմանացիների դէմ գրգռելու մէջ։ Տրուբեցկոյը ապացուցանում է, որ Դօբէրնիկը լաւ տեղեակ չէ, որովհետև նա՝ Տրուբեցկոն պաշտպանում էր Գերմանիայի ու Աւստրիան տածած բարեկամական յարաբերութիւնները և կողմնակից էր լոկ սլաւոնների դրական միահամուռ աշխատանքին։ (Հ. Գ.)

—

Բոմբէյ, 1 դեկտեմբերի

Եկաւ գերմանական գահաժառանգը։ (Հ. Գ.)

—

Բուդապեշտ, 1 դեկտեմբերի

Պատգաւորների պալատը երրորդ ընթերցումով ընդունեց ժամանակաւոր բիւջէն։ (Հ. Գ.)

—

Րիօ-դէ-Ժանէյրօ, 1 դեկտեմբերի

Ապստամբ պատերազմական նաւերի նաւաստիները ափ իջան. նաւերը ժամանակաւորապէս հանվեցին նաւատորմի կազմից։ Մայրաքաղաքում կենտրոնանում են 12,000 զինուորներ։ Ոստիկանութիւնը խիստ հետևում է մամուլին։ (Հ. Գ.)

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պօլիս 1 դեկտեմբերի

Դրուզների և բեդուինների ապստամբութեան տեղեկութիւնները և պօստի վրա կատարված յարձակումը լիովին հաստատվում են։ Գնացքների երթևեկութիւնը խզվել է. շարունակվում է միայն Դամասկոսից 350 կիլօմետր տարածութեան վրա։ Ապստամբվել են ընդամենը հինգ հարաւարաբական ցեղեր։ Ապստամբների թիւը հասնում է 25,000 մարդու, բացի այն 20,000 դրուզներից և բեդուիններից, որոնք ապստամբվել են Կերասկի վիճակում։ Ապստամբութեան դէմ կռիւը պահանջում է մեծաքանակ զօրքեր և մեծ գումարներ։ (Հ. Գ.)

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹՈՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Վան, 17 նոյեմբերի

Նախորդ թղթակցութիւնովս գրել էի քիւրդ աւազակախմբերի գործած սանձարձակութիւնների և ալան-թալանների մասին, որոնք շարունակվեցին և շարունակվում են դեռ մինչև օրս էլ, չը նայած որ ձմեռը արդէն հասել է և գետինը ծածկվել սպիտակ քօղով։ Այդ սանձարձակութիւններին զոհ գնաց մի հայ ևս, Շատախ գաւառի երևելիներից։

Դա Յովան էֆէնդի Տ. Մարգարեանն է, որի մահվան վրա իրաւամբ ողբում են նրա բոլոր ճանաչողներն ու ամբողջ շատախեցիք։ Նա շատ աշխոյժ, գործունեայ ու ազգասէր մի հայ էր, նրա ազդեցութիւնն զգալի էր կառավարութեան շրջաններում, համարձակ խօսում ու բողոքում էր զեղծումների, իր ազգակիցների կրած զրկանքների մասին և նրա ձայնը ընդհանրապէս լսվում էր։ Անցեալ տարի երբ մի հայազգի գայմագամ նստում էր Շատախում, նա բողոքեց նախկին աւազակապետ Շաքիրի վրա, իբրև քաջալերող ու պաշտպան աւազակ Միր-Մհէին և նրան մի քանի ամիս նստեցրեց բանտում. բայց նրանից յետոյ Շաքիր ազատվեց բանտից, իսկ հայ գայմագամին էլ շատ տեսնելով հոծ հայ բնակչութիւն ունեցող մի նահանգում, որպիսին Վասպուրականն է, նրան էլ պաշտօնանկ արին, թէև Նիկողոս էֆէնդի Աղասեան մի շատ խղճամիտ ու պարտաճանաչ պաշտօնեայ էր։

Այս բանովը Շաքիր ոխ էր պահել Յովան էֆէնդիի դէմ, և ասում են 50 ոսկի էր խոստացել նրան, ով իր ոսոխին գնդակահար կանէ, իսկ այդ գործը վեր առաւ ու աջողութեամբ կատարեց իր եղբօր որդուն ծանօթ աւազակ Միր-Մհէն, մի հայ զոհ էլ աւելացնելով իր ցարդ գործած տասնեակ հայ զոհերի թւի վրա։ Յովան էֆէնդին նախորդ ամսվայ վերջերում Գէօրանդաշտ անուն գիւղում բնակվող մի շէյխի տանը հիւր էր եղել. երևի նոյն գիւղում նրան դարանակալ սպասում էր նաև Միր-Մհէն, վասնզի նա երբ հեռանում է նոյն գիւղից շէյխի եղբօր ընկերակցութեամբ Շատախ գնալու համար, ճանապարհին հանդիպում է դարանակալ Միր-Մհէին և նրա աւազակախմբին, որոնք քանից աւելի գնդակներ են տեղացնում նրա վրա և անշուշտ գետին փռում։ Նրա ուղեկից շէյխի եղբայրը անվնաս է մնում և այժմ ձերբակալվել է, վասնզի նրա և շէյխի մեղսակցութեան վրա էլ կասկածվում է։

Իսկ Վանի կառավարութիւնը լսելով այս սպանութեան մասին, հէնց նոյն ինքն Շաքիրին է յանձնում Միր-Մհէին հալածելու պաշտօնը, իսկ երբ շատախեցիները վալիի փոխանորդին դիտողութիւն են յայտնում այս անբնական կարգադրութեան մասին, և յայտնում են, որ Միր-Մհէի վարպետն ու պաշտպանը հէնց նա է ու այդ պատճառով վալի Բէքիր բէյ նրան հեռացրել է Նորդուզ գաւառից ու բերել բնակեցրել Հայոց-Ձոր գաւառակում, փոխանորդը սառնասրտութեամբ պատասխանում է. «Այդ կառավարութեան պատկանած մի գործ է և ոչ ձերը», իսկ հայոց առաջնորդի ներկայացուցչին էլ ասում է, որ «ինչու դուք չէք յուզվում ու ցաւ զգում, երբ քիւրդեր են սպանվում, իսկ յուզվում ու ցաւում էք, առաջնորդարանում ժողովներ էք սարքում, երբ մի Յովան էֆէնդի է սպանվում. այս է ձեր հաւատարմութեան համար ցոյց տուած ապացոյցը», — անշուշտ ուզում է ասել վալիի փոխանորդը։ Երջանիկ է Թիւրքիան, երբ ունի այս տիպի կառավարողներ։

Իսկ նոյն վալիի փոխանորդը, որ այսպիսի սառնասրտութիւն է ցոյց տալիս մի Յովան էֆէնդիի սպանութեան համար, նա յուզվում է, երբ իմանում է, որ մէկ ուրիշ քիւրդ աւազակապետ՝ Սայիդ, իր շահատակութիւններին ասպարէզ է ընտրում, նոյնիսկ բուն քիւրդ ու թիւրք գիւղերը, ուր յանկարծակի իջնում է 50 հեծեալ աւազակներով, ուտում խմում ու 20—30 ոսկի էլ փրկանք առնելով հեռանում, ուրիշ գիւղերումն էլ շարունակելու նոյնը։ Այս աւազակը, գուցէ խղճահարվելով, որ հայ գիւղերը շատ են տուժել ինչպէս քիւրդ աւազակներից, նոյնպէս և հայ ֆէդայիններից, նրանց վնասներ չէ տալիս, իսկ այս պատճառով իր դէմ աւելի է լարում կառավարութեան զայրոյթը, և կուսակալի փոխանորդը անձամբ հարիւրաւոր զօրքերի ու ոստիկանների գլուխը անցած, հալածել է ուզում Սայիդին, բայց ի զուր, որովհետև հալածողները չեն ուզում իրանց անձը վտանգի ենթարկել և աւելի աչքակապուկ են խաղում հայերի հետ, քան թէ լուրջ հետապնդութիւն գործ դնում։ Բացի նրանից, չէ՞ որ Սայիդն էլ մուսուլման է, իսկ մեղք է, չէ՞, որ մի մուսուլման թափէ իր կրօնակցի արիւնը։ Ասում են, որ սրանից առաջ նոյն Սայիդին հալածելու պաշտօն ունեցող մի հարիւրապետ տեսնելով, որ Սայիդի հունձքը հասունացել է ու հնձողներ չը կան, մեղքանում է ու հրաման տալիս, որ գիւղացիները ղերաբայով (տարապարհակ) քաղեն նրա հունձքը, և այդպէս էլ անում են. մի ուրիշ պաշտօնեայ, որ ուղարկվել էր Սայիդին ձերբակալելու, նստում ու նրա հետ ճաշում է. մէկ ուրիշը Սայիդին իր տանը հիւրընկալում ու քիւրդ ազաներին հրաւիրում է խորհրդակցելու։ Ահա թէ ինչու Սայիդը, Միր-Մհէն և ուրիշ չարագործներ չեն ձերբակալվում ու այս պաշտօնեաներով չեն էլ ձերբակալվի։

Մտրակ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

Գօրիս, 25 նոյեմբերի

Ամեն տարի ամառն սկսվելուն պէս Կովկաս են գալիս ուղևորների մեծամեծ խմբեր, ծանօթանալու մեր բնութեան, մեր սարերի, ձորերի, գետերի, հարուստ Կովկասի չքնաղ տեսարանների հետ։

Եւ գալիս են նրանք ոչ միայն Ռուսաստանի խորքերից, այլ աւելի հեռուից, արտասահմանից անգամ։

Մենք մի կողմ թողնենք գիտական բնոյթ կրող ուղևորութիւնները, լոյս տեսած մի շարք ուսումնասիրութիւնները և վերցնենք անցեալ ամառվայ ուսանողական խմբերի կատարած էքսկուրսիաները դէպի Կովկաս։ Որքան հետաքրքրութիւն էր պատճառում Կովկասի գիւղական կենցաղը, նիստ ու կացը, հնութիւններով հարուստ աւերակները նրանց։ Եւ ինչպէս անուրանալի է այն, որ էքսկուրսիաներին մասնակցում էին գլխաւորապէս ուսանող և ուսուցանող տարրը. նախ՝ որ նրանք աւելի են նախանձախնդիր ուղևորութիւնների և երկրորդ՝ որ նրանց էժան է նստում։

Կա՞յ արդեօք հարցնող, թէ հայ ուսուցիչն էլ իր հերթին չունի՞ որևէ ուղևորութեան կարիք ոչ միայն բնիկ Կովկասի մէջ, այլ դէպի Ռուսաստանի խորքերը։

Մենք կասենք, որ շատ մեծ կարիք և անհրաժեշտ կարիք է մի էքսկուրսիա հայ ուսուցչի համար դէպի Ռուսաստան, առաւել ևս մայրաքաղաքները։

Գիտեմ ուսուցիչներ, որոնք չեն տեսել և հասկացողութիւն չունին ծովի մասին. նաւագնացութիւնը, նաւերը, ձկնորսարանները, տօնավաճառները միանգամայն անծանօթ են նրանց, և ոչ մի գաղափար չունին որոշ գործարանների շուկաների, գետերի երթևեկութեան մասին։ Եւ այս բոլորը անծանօթ և օտար լինելով հանդերձ, հայ ուսուցիչը ապրում է գաւառի հայ անկիւնում և կատարում է ակամայից մի շարք, իրան անծանօթ առարկաների վերաբերմամբ դանցառութիւններ։

Պատահել է մեզ ուսուցիչ որ կեանքումը ցիրկ չէր տեսել, բայց դասի ժամանակ նա աշխատում էր աշակերտներին հասկացնել թէ ձին ինչպէս է խաղում ցիրկում և մի շարք վարանումներից յետոյ նա ասում է. «Մի խօսքով զանազան օյինբազութիւններ է անում ձին»։

Մենք ժամանակին ենք համարում հայ ուսուցչի կատարելիք էքսկուրսիան և քանի դեռ վեց ամիս ժամանակ ունենք մինչև դպրոցական տարեվերջը, այդ առթիւ մեր թեմական խորհուրդները և տեսուչները լաւ կանէին որոշ ծրագիր կազմէին, յարմարութիւն ստեղծէին եկող ամառվայ ամիսներում մի շարք էքսկուրսիաներ կատարելու յարմարութիւն տային հայ ուսուցչին։ Միթէ հնարաւորութիւնից դուրս է Կովկասի զանազան մասերի վարժապետ-վարժուհիներից դէպի Ռուսաստան որևէ ուղևորութիւն կազմելը։ Ինչու հայ ուսուցիչը գոնէ մի անգամ իր կեանքում մասնակից չը լինի դէպի պետութեան մայրաքաղաքները տանող որևէ ուղևորութեան։

Այդ առթիւ ցանկալի էր նախ մեր ընկեր ուսուցիչ-ուսուցչուհիների և երկրորդ՝ թեմական խորհուրդների և տեսուչների կարծիքները իմանալ։ Թերևս բարեբար անհատներ ևս գտնվեն այդ առթիւ որոշ գումար նուիրաբերելու և կամ մի մարմին ընտրելով, կարող լինի ուղևորութեան մասնակցող անհատների անդամավճարներից բացի, որոշ գումար ձեռք բերել։

Այդ առթիւ ցանկալի էր որոշ կարծիքներ լսել։ Սազանդարեան

Յ. Գ.—Այսօր երբ պօստին էի յանձնում յօդուածս նոր ստացած «Նոր Դպրոցի» № 10-ում, Ս. Տէր-Մինասեանի «Ուսուցչի խոհերից» յօդուածի վերջում պատահեցի ուսուցչական էքսկուրսիայի մասին մի նման ակնարկութեան ևս։ Նոյն

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Թօվուզ կայարան, 30 նոյեմ.

Թօվուզ կայարանի մօտ համախմբված հասարակութիւնը նոյեմբերի 29-ին, կէսօրից յետոյ, անհամբերութեամբ սպասում էր օրվայ օդային հերոսին Վասիլևվին։ Վերջապէս 3 ժամ 45 րօպէին, ժողովրդի բազմութիւնը հիացմամբ լի դիտում էր բաւական բարձր երկնքում գեղարուեստօրէն թռչող օդամեքենան ագռաւի տեսքով, որը հետզհետէ մեծանալով և ճեպփոխվելով, արագութեամբ սլացաւ մեր գլուխների վրայով շատ բարձր մի առանձին մռնչումով, դէպի ինքը շղթայելով ագահ հայեացքներ, բազմաթիւ, չքնաղ տեսարանից զմայլված դիտողների։ Օդամեքենան սլանալով վերոյիշեալ կերպով, շնորհիւ ճարտար և անվեհեր ղեկավարի անհետացաւ Թօվուզ կայարանի մօտով։

Հասարակութիւնը դեռ երկար ժամանակ ակներև կատարված թռիչքի տպաւորութեան տակն էր։

Թերահաւատ ժողովրդի բազմութիւնը կատարելապէս շվարված մնաց գիտութեան այդպիսի փայլուն յաղթանակով, բնութեան վրա։

Փառք և պատիւ օդային հերոսին, հերոսի, որ այդքան ճարտար կերպով ի կատար ածեց առանձնած վերին աստիճանի համարձակ, դժուարին գործը, որը մնալու է անմոռանալի շվարված դիտողների յիշողութեան մէջ։ Ն. Պ.

ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

Երէկ, նոյեմբերի 20-ին, Պետերբուրգում, Բօբրիշչևվա-Պուշկինայի լեզուների կուրսերի դահլիճում յայտնի ռուս բանաստեղծուհի և թատերագիր Իզաբէլլա Գրինևսկայան կարդաց մի դասախօսութիւն, որը նուիրված էր նոր լոյս տեսնելիք «Բէհա-Ուլլա» գրքին։ «Բէհա-Ուլլա» գրքի հերոսը՝ Բէհա-Ուլլան հետևող է Պարսկաստանում նահատակված «Բաբ»-ին։ Նա, ինչպէս և իր ուսուցիչը, քարոզում էր եղբայրութիւն, սէր, հաւատ դէպի Ալլահը, դէպի հանուր մարդկութիւնը, աւանդ թողնելով, որ եթէ Աստուծոյ հաւատացեալները սիրում են Նրան, Որը ստեղծել է տիեզերքը, համայն բնութիւնը, մարդկութիւնը, ապա ուրեմն պէտք է սիրել նրա ստեղծածներին, հանուր մարդկութեանը, առանց խտրութեան։

Անցեալ Տասնևիններորդ դարի կէսին նրա քարոզները արձագանք են գտնում Պարսկաստանում. մարդասիրութեան ու եղբայրութեան նուիրված անմահ գաղափարի քարոզչի շուրջը խմբվում է նրա մտքի ու խոհերի հետևող մի խումբ, որը հետևելով իր ուսուցչի քարոզած գաղափարներին, անտրտունջ առաջ է տանում իր խաչը, զոհվելով բռնապետի սրին..., Սակայն թողնում է մի աւանդ, որը լի է բարոյականութեան վեհ մտքերով, որը քարոզում էր ազատել պարսիկ կնոջը նրա վրա բարդված ստրկական ամօթալի լծից, տալ նրան մարդկային կեանքին յատուկ ազատութիւն, սէր դէպի հանուր մարդկութիւնը, եղբայրական զգացմունք, ոչնչացումն անմիտ, բայց արիւնռուշտ վրէժխնդրութեան, ընդհանուր ներումն... Հիմնելով պետութիւն սօցիալ-դեմօկրատիկ հիմունքների վրա, յարձակվելով այն բոլոր անիրաւութիւնների վրա, որոնք խոր արմատներ են հանել պարսկական հողում, ծծելով մի ամբողջ ժողովրդի արիւնը, ապրելով նրա սրտից կաթող արեան գետերի շուրջը... Ժողովրդի հեծեծանքի, հարստահարված ու կեղեքված ժողովրդի արտասուքի կաթիլների տակ... Եւ այդ գաղափարների քարոզիչը գլխատվում է պարսկական պետի հրամանով 1848 թւին, թողնելով հետևողների մի անգիւն խումբ, որն իր ուսուցչի իդէալները անտրտունջ քարոզում է, զարթեցնելով դարաւոր խաւարի ճանկերում խարխափող Պարսիկ ժողովրդի ինքնաճանաչութեան զգացմունքները, քարոզելով՝ սիրել հանուր մարդկութիւնը, սիրել բարին, գեղեցիկը, ձեռք պարզելով միմեանց, «մենք եղբայր ենք» դէվիզն ունենալով...

Երկար կանգ առնելով Բաբի և Բէհա-Ուլլայի դաւանանքի վրա, յարգելի դասախօսուհին շեշտեց այն միտքը, որ դեռ 18-րդ դարի վերջերին Բաբը և Բէհա-Ուլլան իրանց քարոզներով, մտքերով, դաւանանքով արծարծել են այն գաղափարը, որ անհրաժեշտ է տարաձայնութիւնների ժամանակ դիմել միջազգային դատարանին, ոչնչացնելով միանգամայն այն սարսափելի եղբայրասպան պատերազմը, որը կլանում է հարիւր-հազարաւոր կեանքեր, ոչնչացնել այն սովորութիւնը, որ հարիւր-հազարաւոր զինուորներ իրանց կրծքերը դէմ են տալիս անողորմ գնդակին՝ արիւնաշաղախ պատերազմի դաշտում, ընկնում են արիւնաշաղախ, զոհում իրանց կեանքը, միանգամայն անտէր թողնելով իրանց հարազատներին... որի հետևանքը լինում է հարիւր հազարաւոր ընտանիքների լացը, կոծը, անբարոյականութեան, սովի, աղքատութեան ճիրաններում կլանվելը... որի հետևանքը լինում է մարդկային կեանքի վերջը, այն կեանքի, որը կոչված է բնութեան զարդ-արքան լինելու...

Դրուատելով միջազգային դատարանի անհրաժեշտութեան միտքը, նա գալիս է այն եզրակացութեան, որ Հաագայի կոնֆերենցիան արդիւնք է 19-րդ դարի սկզբին քարոզվող մարդասիրութեան, եղբայրութեան գաղափարի... Վերջացնելով իր խօսքը, ցանկացաւ. սէր դէպի հանուր մարդկութիւնը, որի կեանքի իդէալը ոչ թէ եղբայրասպան ընդհարումն է, այլ՝ ձգտումն դէպի բարին, դէպի գեղեցիկը, դէպի վեհն ու բարձրը...

Այո, սէր դէպի հանուր մարդկութիւնը, դէպի եղբայրութեան մարդասիրական անմահ գաղափարը, որի դրօշակը պէտք է աշխատօրէն ծածանվի մարդկային սերնդի գլխին, միշտ վեհ ու բարձր պահելով հանուր մարդկութեան շահը, միշտ ձգտելով դէպի լոյս, դէպի պայծառ արեգակը...

«Խաղաղութիւն և սէր ձեզ», վերջացրեց նա իր խօսքը, բուռն ծափահարութիւնների տակ։

Լևոն Գրիգորեան

Պետերբուրգ, 21 նոյեմբերի

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

Պետերբուրգ, 29 նոյեմբերի

Նախագահում է Կուչկովը

Նախ հարցապնդումների մասնաժողովին է յանձնվում 31 սօցիալ-դեմօկրատ պատգամաւորների հարցապնդումը, ուղղված ներքին գործերի մինիստրին բանւորների խաղաղ գործադուլին կառավարութեան միջամտելու մասին։

Հերթին տարրական դպրոցների օրինագծի 14-րդ յօդուածն է, որով առաջարկվում եկեղեցա-ծխական դպրոցները ենթարկել ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան իրաւասութեանը։

Համարեա բոլոր ֆրակցիաների պարզաբանվելուց յետոյ, 200 ձայնով ընդդէմ 119-ի ընդունվում յօդուածային ընթերմանը անցնելու առաջարկութիւնը։

Եւլօգի եպիսկոպոսը նացիօնալիստների անունից յայտնում է, որ եկեղեցա-ծխական դպրոցների ինքնուրոյն կառավարութիւնը ռուսական ուղղափառ եկեղեցու անվիճելի ու անժխտելի իրաւունքն է, որ անքակտելիօրէն կապված է նրա պատմական գոյութեան և ռուսական պետութեան

...չաց նորից հրաշիւք սուրբ Աստուածածնի տաճարին Սէվանու լուսաւորելոյն՝ երգեալ է ասա։ Մինչ կոյր էի խնդրեցի, զի ի կուսէդ լոյս տացի» և այլն։

Կարծել էր այդ ժամանակ Մխիթար Սեբաստացին մտածել, որ շատ տարիներ անցնելուց յետոյ, Մեծ և Փոքր Հայաստանի վանքերը և անապատները այցելելուց յետոյ նա պիտի իր ուխտը կատարէր հեռու հայրենի երկրից, Սևանայ պէս մի կղզու վրա, Ադրիատիկայի ջրերում։

* *

Սևանայ նախկին առաջնորդների շարքում, միայն մէկը իր մասին տխուր համբաւ է թողել. դա Յովհաննէս վարդապետն է՝ մի ցոփաբարոյ, արբշիռ և անփոյթ բարեկարգութեան մէջ եկեղեցականն։

Դրա առաջնորդութեան ժամանակ մի անգամ մատենասէր Սիմէօն կաթողիկոսը կամենում է գալ ուխտի Սևանայ անապատը։

Յովհաննէսը, տեսնելով, որ եղած հին մատեանները անխնամ պահելուց քայքայվել և փչացել են, երկնչելով գրասէր Սիմէօն հայրապետի արդար բարկութիւնից, ժողովում է բոլոր անկազմ հնագոյն մատեանները, տետրակները և յիշատակարանները և մի գիշեր թափում է ծովը։

Ո՞վ գիտէ՝ ինչ անգնահատելի յիշատակարաններ Սևանայ ուխտի անցեալ պատմութեան մասին այժմ թաղված են ծովի յատակում։

Այժմ վանքն ունի մի համեստ գրադարան, ուր գտնվում են մի քանի հազուագիւտ մագաղաթեայ ձեռագրեր. պէտք է խոստովանել, որ ձեռագրերը և այլ կրօնական ժողովածուների օրինակները համաբազրած՝ կարգով շարված են փակ պահարանի մէջ, որը մի մատենասէր դպրի հսկողութեան է յանձնված։

* *

Սևանայ ծովը դարերի ընթացքում շատ զոհեր է տարել, որոնց թւում կան և անապատի առաջնորդներ և վանականներ։ Առաքել պատմագիրը Բարսեղ առաջնորդի և նրա ընկերների եղերական մահվան մասին (1660 թ. ապրիլին) սրտաշարժ նկարագրութիւն է տալիս։

Նոյն ողբերգական մահով XIX դարի սկզբին կնքեց մահկանացուն և Մակար վարդապետ Շամշադինեցին, որի մասին պատմում են, թէ նա Սևանայ անապատի զարդն է եղել։

1825 թւի մարտի 1-ին կիրակի օր՝ պատարագը մատուցանելուց յետոյ նա կամենում է գնալ Ցամաքաբերդ այցելութեան իր ընկեր Բարսեղ վարդապետի մօտ՝ արդէն թուլացած սառուցի վրայով։ Բիչ տարածութիւն էր մնացել մինչև ափը, երբ յանկարծ սառուցը բեկվում է նրա ոտքերի տակ։

Ջրի մէջ ընկնելը և անյայտանալը մէկ է լինում։

Մակար վարդապետի կսկծալի կորուստը անմխիթար ողով համակեց միաբաններին. նրանց սրտի ցաւը աւելի ևս զգալի է դառնում, երբ՝ չը նայելով որոնելու բազմաթիւ փորձերին՝ նրանց չէ աջողվում գտնել Ջրահեղձ վարդապետի մարմինը ծովի յատակից։

Միայն 8 ամիս անցնելուց յետոյ, գալիս է Սևան մի պարսիկ և յայտնում, թէ Գօրտակ գիւղի մօտ, ծովափին հանգուցեալի մարմինն է ընկած։

Անմիջապէս միաբանները շտապում են այդտեղը և իրօք գտնվում են մարմնի մի քանի մասերը և հանդերձը վրան, ոչ խսպառ փտած։

Ապա սաղմոսերգութեամբ և հանդէսով բերում են դժբաղդ վարդապետի մարմինը Սևան և թաղում Ռափայէլ վարդապետի գերեզմանի մօտ 1825 թ. հոկտեմբերի 22-ին։

* *

Մութն արդէն ընկել էր. ծովը սկսել էր ալեկոծվել և մռնչալ. փոքրադէզ ալիքների խուլ ձայնը, ծովի վրա իջնող խաւարի մէջ, ցնցող տպաւորութիւն էր թողնում։

Որչափ Սևանայ ծովը գեղածիծաղ է երևում ցերեկով, այնչափ նա արևը մայր մտնելուց յետոյ բոլորովին փոխվելով, անհիւրասէր և խոժոռատեսիլ է դառնում։

Մենք նստանք նոյն նոյեան տապանը և վերջին անգամ բարև ասելով հնադարեան վանքին և կղզուն, անցանք խռովայոյզ ալիքների դէմ կռւելով դէպի ափը, ուր մեզ սպասում էր մեր կառքը։

Այստեղ մեր հրաժեշտը տալով Ոսկերչեանին, որ մեզ սիրով ուղեկցում և բացատրութիւններ էր տալիս մեր պտոյտների ժամանակ Սևանայ անապատում, մենք մութ գիշերով վերադարձանք Դիլիջան։

Յ. Սպենդիարեան

մէջ ունեցած իրաւական դրութեան հետ և որ եկեղեցուց այդ իրաւունքը խլելը ձեռնամխութիւն է ներկայացնում Ռուսաստանի պետութեան ու եկեղեցու միջև պատմականօրէն ստեղծված փոխադարձ յարաբերութիւններին, հակառակ է հիմնական օրէնքների ոգուն և վնասակար ազդեցութիւն կունենայ ռուս ժողովրդի կրօնա-բարոյական կեանքի վրա, և ուստի ռուսաց ազգային փրակցիան ձեռնպահ է մնում քուէարկութիւնից։

Վեազիգինը յայտնում է, որ աջակողմեաններն տեսակէտով 14-րդ յօդուածը հանդիսանում է օրինագծի պսակը, դա մի տանիք է, որպիսին կամենում են դնել այն դագաղի վրա, որի մէջ կոխել են Սրբազան Ռուսաստանին (շարժում ձախից և կենտրոնից)։ Գտնելով, որ ձախակողմեանների ուղղումները սոսկ փորձեր են թաղելու այդ դագաղը, աջակողմեանները հնարաւոր չեն համարում մասնակցել յօդուածի յետագայ քննութեան։

Այդ յայտարարութիւններից յետոյ նացիօնալիստները և աջակողմեանները դուրս են գնում դահլիճից։

Դումայի մնացած մասը յօդուածային ընթերցման ժամանակ ընդունում է 14-րդ յօդուածի բոլոր կէտերը և ամբողջ յօդուածը բովանդակօրէն։

Դպրոցական օրինագծի առաջին յօդուած առ յօդուած քննութիւնը աւարտված է։

Կարդացվում է սոց.-դեմօկրատների և աշխատաւոր խմբակի ներկայացրած հարցապնդումը Վօլօգդայի և Զերէնդուրի բանտերում քաղաքական աքսորականների վերաբերութեամբ գործադրվող մարմնական պատիժների առիթով, ըստ որում վերջինի բանտում այդ իսկ պատճառով կեանքից զրկեց իրան Պլեվէի մարդասպան Սազօնովը։

Զխէիձէն, պաշտպանելով շտապողականութիւնը, հաւատ է յայտնում, թէ կը գայ ժամանակ, երբ ժողովուրդը ինքը կը բողոքէ բանտերը տանջանքների զէնք վերածելու դէմ։ Սոց.-դեմօկրատները յոյս չունեն թէ շտապողականութիւնը կընդունվի, որովհետև քաղաքական բանտարկեալներից մինչև մասսայական ինքնապաշտպանութիւնների հասցնել ինքնին շահաւէտ է կառավարութեան և երրորդ Դումային, քանի որ բանտարկեալների ինքնապաշտպանութիւնը աւելի էժան է նստում, քան նրանց մահապատիժը կախաղաններով...

Մարկօվ 2-րդ մատնանշում է, որ բանտային իշխանութեան գործողութիւնների մէջ օրէնքի խախտում չը կայ, աքսորականներին վերաբերող կանօնադրութեան 472 և 443-րդ յօդուածներով աքսորականներին կարելի է խարազանել։ Ձախակողմեանները օգտակար է որ այդ գիտենան։

Չէ կարելի պաշտպանել քաղաքական աքսորականների արտօնեալ դրութիւնը, աքսորի թեկնածուները պէտք է աւելի զգոյշ լինեն և աւելի զսպված լինեն իրանց պաշտպանութեան մէջ (աղմուկ, ձայներ ձախից. «ինքդ դահիճի թեկնածու ես»)։

Ռօդիչևը կարծում է, որ եթէ Դուման չէ կամենում ճանաչել, թէ Ռուսաստանում ժողովրդական ներկայացուցչութեան համաձայնութեամբ բանտերում ինքնասպանութիւնների դուռն են հասցնում մարդկանց, այն ժամանակ Դուման պէտք է ընդունէ շտապողականութիւնը։ Եթէ կամենում էք, որպէսզի Սազօնովի անունը յիշեն ոչ իբրև Պլեվէին սպանողի անուն, այլ ինչպէս մի մարդու անուն, որ անձնասպան եղաւ լոկ այն պատճառով, որ այլևս չը կարողացաւ տանել մարդկային անձնաւորութեան վրա կատարվող ըկումներն ու ծաղրը, այն ժամանակ մի ընդունէք հարցապնդման շտապողականութիւնը (բուռն ծափեր օպպօզիցիայում, սուլոց աջից)։

121 ձայնով ընդդէմ 111-ի, շտապողականութիւնը մերժվում է։ (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 1 դեկտեմբերի

Երեկոյեան նիստ

Նախագահում է Գուչկօվը։

Շարունակվում են ոստիկանական գործակալ Յօրօլսկիի ապօրինի գործողութիւնների մասին ներկայացրած հարցապնդման վիճաբանութիւնները։

Կուզնեցօվը ասում է, որ պրօֆեսիօնալ միութիւնների աճումը բարձրացնում է բանւոր դասակարգի գիտակցութիւնը և պայմանաւորում է բանւորների թշնամութեան չափը արդի պետական կազմի նկատմամբ։ Բանւոր պրօլետարիատին օտար է հոկտեմբերեան հոգեբանութեան ստրկական ոգին և այդ պատճառով կառավարութիւնը կռիւ է յայտարարում պրօֆեսիօնալ շարժմանը։ Այդ կռւում կառավարութիւնը լէգալ եղանակներով ոչինչ չի հանի, և ստիպված նա դիմում է պրօվօկացիայի։ Կառավարութիւնը կը կամենար կապիտալիզմ ստանալ առանց սօցիալ-դեմօկրատիայի։ Լաւ կը լինէր ունենալ կլաւ, որ չէ այրվում, սակայն այդ անհնարին է։ Պրօլետարիատը առանց սոց.-դեմօկրատներ չէ կարող լինել (ծափեր սոց.-դեմօկրատների մօտ)։

Լեխնիցկին հարց է տալիս, թէ ինչու կառավարութիւնը, օգտվելով իր ճեական իրաւունքից, հանդէս չէ գալիս անմիջապէս բացատրութիւններով այսօրինակ հիմնաւոր և պարզ հարցի վերաբերութեամբ, ինչպէս ներկայ հարցն է, և ձգտում է ապացուցել, որ եթէ Յօրօլսկիի պրօվօկացիօն վարմունքները ինքնուրոյն են, յամենայն դէպս նրանք համապատասխանում են կենտրօնական կառավարութեան հոգեբանական տրամադրութեան։

Մակլակօվը ընդգծում է, որ գործի անանձնայատկութիւնը կայանում է Յօրօլսկիի վարմունքի այն քաղաքական ապարդիւնութեան մէջ, որպիսին չէ կարելի կատարելապէս պաշտպանել ոչ օգտակարութեան, ոչ պետական նպատակայարմարութեան տեսակէտից, և կառավարութիւնը անկասկած կարող էր օգտվել այդ գործից, պատժելով գործակալին, ապացուցելու նըպատակով, թէ նա կողմնակից չէ պրօվօկացիային։ Սակայն Մակլակօվը կարծում է, որ ոչ հարցապնդումը ընդունելը, ոչ Յօրօլսկիին հալածելը չեն պարզում Դումայի և կառավարութեան վերաբերմունքը դէպի պրօվօկացիան։ Պարզելով իր վերաբերմունքը դէպի հարցը, հռետորը յայտնում է, որ այն սիստեմը, որի ժամանակ կառավարութիւնը պատժելու է Յօրօլսկիին, արդարացնել Ազեֆին, անպայման կռիւ չէ պրօվօկացիայի դէմ։ Դուման մինչև օրս կարծում էր, թէ իշխանութիւնը երբեք չէ տալիս պաննորդական գործակալների յանցաւոր գործողութիւններին, մինչդեռ վերջին տարիներս գործակալների մասնակցութիւնը յանցագործութիւնների մէջ դարձել է անհամեմատ յաճախ, քան կարելի էր կարծել, և այդ գործակալները, չը նայած դատական դատավճիռներին, մնում են ազատ։ Բանի հնարաւոր են այդ տեսակ փաստեր, Յօրօլսկիի պրօվօկացիան ներկայանում է բոլորովին չնչին գործ, գործակալի անպէտք մի փորձ՝ ստեղծել իրան կարիէրա։ Մակլակօվը մատնանշում է, որ յեղափոխութիւնը և կառավարութիւնը հաւատում էին միայն ուժին, մոռանալով երկրի մասին, և եթէ նրանք կռիւ էին մղում մինչև երէկվայ օրը, սոսկ այն պատճառով, որ երկիրը չի կանգնի ոչ այս, ոչ այն կողմը, հասկանալով որ ոչ յեղափոխութեան յաղթութիւնը, ոչ կառավարութեան յաղթութիւնը չեն փրկի նրան նոր անիշխանութիւնից և երկիրը կը գնայ նրա ետևից, ով կը քակէ այդ կռիւը յանուն նոր պետական շինարարութեան և կառավարական պատուի սկզբունքների։ Եթէ Դուման դատապարտեց տէրրորը, նա իրաւացի էր, բայց եթէ այժմ նա չը դատապարտէ կառավարութեան անմաքուր ձեռքը, նա ցոյց կը տայ, որ նա էլ ոչինչ օգուտ չը տուեց, և երկիրը չի գնայ Դումայի ետևից։ Հռետորը ասում է, որ ձայն է տալու այն համոզմամբ, որ հարցապնդումը ընդունելով ցոյց կը տրվի, որ ամեն բան իշխանութիւնը իրաւունք չունի անել, որ կառավարութեան ուժը նրանումն չէ, որ նա կարող է օրէնքից աւելի ուժեղ լինել, սակայն, որ նա կարող է հնազանդվել օրէնքին (ծափահարութիւն օպպօզիցիայում)։

Մարկօվ 2-րդ ասում է, որ աջակողմեանները ձայն են տալու հարցապնդումը ընդունելու համար ոչ Մակլակօվի շարժառիթներով, այլ այն պատճառով, որ բերված փաստերը ոչ ոքից հերքված չեն։ Ռուս ժողովուրդը չի գնայ ոչ հին բիւրօկրատիայի, ոչ նոր յեղափոխութեան, ոչ էլ Դումայի ետևից։ Ժողովուրդը գնացել է, գնում է և կը գնայ իր օրինական Կայսրի, Ռուսաստանի Ինքնակալի ետևից... (Ծափեր աջից)։

Քուէարկութեամբ հարցապնդումը միաձայն ընդունվում է։

Սահմանադիր-ռամկավարների Փրակցիան առաջարկում է հետևեալ բանաձևը.

«Դատապարտելով կառավարական գործակալների պրօվօկացիան նրա բոլոր տեսակներով ու արտայայտութիւններով, անկախ նրանից—ծառայում է այդ պրօվօկացիան գործակալի անձնական նպատակներին թէ ոչ, Դուման ընդունում է հարցապնդումը և դիմում է հերթական գործերին»։

Բանաձևը ընդունվում է 127 ձայնով ընդդէմ 119-ի։ Ձայներ՝ «դէպի դուռը, դուռը»։

Նախագահ. — Բանաձևները ընդունել ցանկացողներին խնդրում եմ դէպի ձախ դուռն անցնել, չը ցանկացողներին՝ դէպի աջ։

Գեգեչկօրին տեղից. — Ով կողմնակից է պրօվօկացիային՝ թող գնայ աջ դռնով. պրօվօկատօրներ, դէպի աջ։

Նախագահը Գեգեչկօրիին կարգի է հրաւիրում աղաղակելու և կոպիտ խօսքերի համար։

Այս ձևով էլ բանաձևը ընդունվում է 132 ձայնով ընդդէմ 124-ի։ (Հ. Գ.)

ՆԱՄԱԿ ՕԴԵՍՍԱՅԻՑ

—

24 նոյեմբերի

Ինչպէս արդէն հաղորդվեց «Մշակին», այստեղ նորերս վախճանվեց Գր. աւ.-քահ. Խորասանջեանը։

Հանգուցեալի աշխատութեամբ ի միջի այլոց կայացաւ Նազվալօվի կտակը և նրա թողած փողով վերաշինվեց մեր եկեղեցին և զանգակատունը. առաջ մեր եկեղեցին աղօթատուն էր։

Նոյնպէս նրա աշխատութեամբ կայացաւ Սերեբրեննիկօվների 40,000 րուբլու կտակը. այդ գումարը անձեռնմխելի մշտական մնում է Արքունական բանկում և տոկոսները ստանում են՝ Էջմիածնի ճեմարանը 6,000-ի տոկոսը, նոյնքան Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց դպրոցը, Վանի Սանդխտեան և Հայկազեան վարժարանները՝ 24,000-ի և Օդեսսայի դպրոցը՝ 4,000-ի տոկոսը։

Նրա աշխատանքով վերաշինվեց դպրոցը և Օդեսսայում հիմնվեց Աղքատախնամ Հաղաքացիութիւն և այլն։

Նա կատարել է բացի քահանայութիւնից, նաև ուսուցչի պաշտօն գիմնազիաներում։

Նորերս տեղի ունեցաւ այստեղի ծխականների ընդհանուր ժողով ընտրելու նոր ծխատէր քահանայ, նախագահութեամբ իշխան Բօրիս Ն. Արղութեանի։ Ժողովը առոջեց ցաւակցութիւն յայտնել հանգուցեալ Խորասանջեան քահանայի ընտանիքին, իր կրած կորստի համար, իսկ ծխատէր քահանայի ընտրութիւնը առայժմ յետաձգեց։

***

ԳԾԵՐ, ՆԵՐԿԵՐ

LXXXIII

«Հին բարեկամը երկու նոր բարեկամից լաւ է»,—ասում է ռուսական առածը։

Եւ դու իմ հին ընթերցող, ես նորից վերադառնում եմ դէպի քեզ։

Այսպէս թէ այնպէս մենք հին ծանօթներ ենք, իրար հետ եօլայ էինք գնում. ես խօսում էի, դու լսում, թէև հայ գրողը իր ընթերցողներին երբեք չէ տեսնում, լսում։

Ո՞ւր է նա պահված՝ հայ գրողը երբեք չէ տեսնում։

Օտար գրականութեան մէջ սովորական բան է սերտ յարաբերութիւնը գրողի և ընթերցողի միջև։

Շատ անգամ ընթերցողը նամակներով դիմում է գրողին, որին կարդում է, հարցերով, գովեստներով կամ պախարակելով նրա այս կամ այն միտքը։

Իսկ դու, հայ ընթերցող, նման ես սֆինքսի, քո դէմքի արտայայտութիւնը հայ գրողը երբեք չէ տեսնում։

Եւ շատ անգամ ենթադրել է տալիս գրողին, որ հայ ընթերցողի համար բոլորովին միևնոյն բանն է՝ Նիրակեան է գրում թէ Մարկօսը։

Հայ ընթերցողը, կարծես, Գօգօլի Պետրուշկան լինի, որը ամեն ինչ կարդում է, ինչ որ ձեռքն է ընկնում, նոյնիսկ լագարիֆմներ։

Ոչ, ես երբեք չէի ցանկայ, որ իմ ընթերցողը այդպէս լինէր։

Ես կը ցանկայի տեսնել իմ ընթերցողին այնպէս, ինչպէս ես նրան պատկերացնում եմ, ինձ հետ վիճելիս, համաձայնվելիս կամ բոլորովին համամիտ չը լինելիս։

Իսկ եթէ նա ինձ էլ կարդում է, ինչպէս Պետրուշկան լագարիֆմները, այն ժամանակ լաւ է գրիչս կոտրեմ մի կողմը դնեմ։

Եւ այդպէս, իմ հին ընթերցող, ես քեզ մի առ ժամանակ դաւաճանեցի, գնացի։

Իմ ընթերցողը ինձ ոչինչ չասաց մինչև այժմ և բանից դուրս է գալիս, որ նա ամեն տեղում և ամեն պարագաներում նոյնն է։

Մի՞թէ այդպէս է։

Յակովբ Գոնջեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Թիֆլիսի Արտիստական Ընկերութեան վերջին երեկոյթին, որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի, դեկտեմբերի 1-ին, ժողոված էր մեծ բազմութիւն։ Տեղ չը լինելու պատճառով այցելուների մի մասը կանգնած էր։ Սիրողների խումբը ներկայացրեց «Լուսաւորութեան պտուղներ» (Плоды просвѣщенія) պիէսը չորս գործողութեամբ։ Պիէսի մէջ պահանջվում են բազմաթիւ անձեր։ Սիրողներից շատերը ուրախութեամբ յանձն էին առել մասնակցելու։ Վերջում երկու պատկերով յաւերժացվեց Տօլստօյի յիշատակը։ Առաջին պատկերը ներկայացնում էր Տօլստօյին գրասեղանի առաջ գրելիս, իսկ երկրորդում Տօլստօյին կանգնած բաճկոնով, իսկ նրա շուրջը տեղաւորված էին նրա բազմաթիւ գրուածքների հերոսները։

✦ Նոյեմբերի 30-ին, ցերեկով, և լոյս դեկտ. 1-ի գիշերը Թիֆլիսում զգացվեց երկրաշարժ։

✦ Օդաչու Վասիլևը իր համարձակ թռիչքի համար ստանում է շնորհաւորական հեռագրեր։ Ի թիւս շատերի նա հեռագիր ստացաւ նաև Բլէրիօից, որի գործիքով նա կատարեց թռիչքը։ Բլէրիօն Վասիլևին ընծայ է ուղարկում իր գործիքներից մէկը։ Վասիլևը կիրակի օրը թռչելու է մարդկանց հետ։

✦ Ինչպէս տեղական հրատարակութիւնները հաղորդում են, «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան գործի առիթով մեղադրվող բոլոր անձինք, որ ներկայումս բանտարկված են Թիֆլիսում, դեկտ. 7-ին կանչվում են կարևոր գործերի քննիչի մօտ, որպէսզի ծանօթանան մեղադրական ակտի հետ։

✦ Բագւում ժանտախտի մի դէպքի պատճառով ձեռք են առնված մի շարք նախապաշտպանական միջոցներ։

✦ Թիֆլիսում հրատարակվող երկու ռուս օրաթերթեր՝ „Новая Рѣчь" և „Закавказское Обозрѣніе"՝ հետևեալ յայտարարութիւնն են անում. «Յօգուտ ընդհանուր գործի, ընդառաջ գնալով հասարակութեան որոշ մասի ցանկութիւններին, որի կարծիքը մենք գնահատում ենք, մոռացութեան տալով անձնական թիւրիմացութիւնները, որոնք անխուսափելի են օրաթերթի ներքին աշխատանքում, մենք վճռեցինք միացնել երկու հրատարակութիւնները և միացեալ ուժերով ստեղծել մամուլի մի ընդհանուր օրգան, որպէսզի լիակատար չափով ծառայենք մեր երկրի և մեր ժողովրդի կարիքներին։ Դեկտ. 3-ից երկու լրագիրների փոխարէն լոյս կը տեսնէ մի ընդհանուր լրագիր „Закавкаеская Рѣчь" անունով, որ կուղարկվի վերոյիշեալ երկու լրագիրների բաժանորդներին»։

✦ «Рус. Вѣд.» հաղորդում է, որ պահնորդական ոստիկանութեան պաշտօնեաները Մոսկվայում ձերբակալել են Սիբիրի աքսորից փախած քաղաքական յանցաւոր՝ Օդեսսայի համալսարանի նախկին ուսանող Պոզեանին։ Ոստիկանութեան ձեռքի տակ եղած տեղեկութիւններին նայած Պոզեանը 1905 թւին փորձ էր արել բանտից ազատելու քաղաքական յանցաւորներին, չէր աջողվել։ Նա դատի էր ենթարկվել և զինւորական դատով դատապարտվել տաժանակիր աշխատանքների 10 տարով, բայց այդ պատիժը յետագայում նրա համար փոխարինվեց միայն աքսորով։

✦ Նոյն թերթի ասելով Մոսկվայի գրաքննական ատեանը արգելք է դրել հայերէն լեզուով հրատարակված «Պսակ» գրական-գիտական ժողովածուի վրա, լոյս տեսած Մոսկվայում 1910 թ., հրատարակութիւն Պետերբուրգի ուսանողների (264 եր., գինն է 1 ր. 50 կ., տպարան Ա. Աւետիսեանի)։

✦ Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնը հարցական թերթիկներ է ուղարկել գաւառները իմանալու նպատակով այն տարածութիւնները, ուր ներկայումս երևացել են դաշտամկներ և նրանց հասցրած վնասների չափը։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետի պաշտօնակատարը Թիֆլիսի քաղաքագլխից և քաղաքային ուպրաւից պահանջել է շտապով ներկայացնել իրան 1911 թ. նախահաշիւները։

✦ Ֆինանսական մինիստրութեան հաւաքած տեղեկութիւններով Անդրկովկասի ազգաբնակչութեան տարեկան ստացած եկամուտը հաւասար է $93^{1}/_{2}$ միլիոնի։ Այս հաշւի մէջ առված են միայն այն անձերը, որոնց տարեկան եկամուտը 1,000 ր. աւել է։ «Հարուստ Անդրկովկասը» իր եկամուտով յետ է մնում անգամ Մերձ-Բալտեան երեք նահանգների ստացած եկամուտից. պարզ յայտարար՝ թէ որքան յետ է մնացել մեր ժողովրդի տնտեսութիւնը։ Մինչդեռ Մերձ-Բալտեան 3 նահանգների հողերից ստացվում է 14 միլիոն եկամուտ, լայնածաւալ Անդրկովկասը տալիս է միայն սրա կէսը։

✦ Նոյեմբերի 1-ից մինչև 30-ը Կովկասի Հայոց Բարեգ. Ընկ. ընթերցարանն են յաճախել 1775 հոգի, որից 1473-ը արական, իսկ 302-ը իգական սեռից։ Գրադարանի բաժանորդներին տրված է տանը կարդալու համար 887 գիրք, որից 606-ը հայերէն, իսկ 281-ը ռուսերէն։ Ընթերցարանում կարդալու համար տրված է 185 գիրք, որից 125-ը հայերէն, իսկ 60-ը ռուսերէն։

✦ Դեկտ. 27-ին, Թիֆլիսի կրուժօկի դահլիճներում կը կայանայ պարահանդէս «Եասլի» ընկերութեան օգտին։

✦ Թիֆլիսի միջնակարգ կրթական հաստատութիւնների դասատուների մէջ միտք է յղացել հաստատել Թիֆլիսում ֆիզիկօ-մատեմատիքական ընկերութիւն։

✦ Մեկնեց իր պաշտօնատեղին Բաթումի զինւորական նահանգապետը։

✦ Այսօր Արքունական թատրօնում կը կրկնվի Լեգարի «Գնչուհու սէրը» յայտնի օպերան։

✦ Յօգուտ Թիֆլիսի Կանանց Բարեգ. Ընկերութեան դեկտ. 28-ին Արտիստական Ընկերութեան շէնութեան մէջ տեղի կունենայ զբօսանք։

✦ Այսօր տեղի կունենայ ռուսական պատմութեան ընկերութեան կովկասեան բաժանմունքի նիստը, ուր կը կարդացվեն մի քանի զեկուցումներ Կովկասի մրգերի մասին։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլ տուեց Ն. Լօրդքիփանիձէին հրատարակել Թիֆլիսում վրացերէն մի շաբաթաթերթ «Ցխօվրեբա դա Խելօվնեբա» (Կեանք և Գեղարուեստ) անունով։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը շարունակում է նորանոր առաջարկութիւններ ստանալ գազային գործարան հիմնելու հարցի առիթով։

✦ Սաբուրթալօ արուարձանի բնակիչները նորից դիմել են քաղաքային վարչութեան, խնդրելով այդ տեղը մուծել քաղաքի սահմանագծի մէջ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

Լ. ԱՆԴՐԷԵՎԻ GAUDEAMUS-Ը

—

Պետերբուրգ, 23 նոյեմբերի

Նոր միայն վերադարձայ Վ. Կօմիսարժեվսկայեայի թատրօնից, որտեղ 34-րդ անգամ խաղում էին շնորհալի գեղարուեստագէտ Լ. Անդրէևի վերջին՝ Gaudeamus-ը։

Ամենից առաջ, որ կարողացաւ կաշկանդել իմ հոգին, և թողնել նրա վրա իր ամենաուժեղ տպաւորութիւնը, դա երիտասարդ Անդրէևի գրչի չափազանց կատարելագործումն է։

Հոգեբանական մի շարք կօնտրաստների այդ տաղանդաւոր պօէտը, որ մինչ օրս հրապարակ է եկել նրա հատ ու կտոր տեսիլներով միայն, այստեղ, իր այս վերջին պիէսայում հասցրել է նրան գեղարուեստական մի շարք տեսիլների զարգացման կատարելագործմանը։

Նրա դերակատարներից Իւրաքանչիւրը, ով կարողացել է գէթ միայն անցնել նրա գրչի մօտով, չէ վրիպել նկարչի հոգեբանական նուրբ ուսումնասիրութիւններից, և նրա գոյների ամենաբնորոշ և ամենակենդանի գրոշմներից։

Տեսնելով այդ պիէսան այստեղի բեմի վրա, դու ակամայից սկսում ես շփոթել նրանց իրական կեանքի հետ. դու զգում ես, որ դրանք թատրօնական սենեակում չէ, որ հաւաքվել են և կատարում են իրանց կենսական քայլերը, ճ... ճ... ո՛չ, այլ որ դրանք հէնց կեանքումն են և այն էլ ոչ թէ գրիմ արված դերասան-ուսանողներ այլ իսկական ուսանողներ։

Զափազանց կենդանի, չափազանց նուրբ և ճշմարիտ գծերով նկարված են նրանք աչքերիդ առաջ և դու դժգոհում ես, երբ ծածկող վարագոյրը կարողանում է հասցնել քեզ կարծիքներիդ հրապարակման գագաթնակէտին։

— Մի՞թէ...

Հարցնում ես քեզ, և իսկոյն բացականչում՝

— Ա՜խ... որքան հրաշալի են...

Միւս կողմից տիպերի այս ճշմարտութիւնս կողքին ներկայանում է քեզ ինքը կեանքը, իր բազմակողմանի երևոյթներով։

Քո առաջդ է ճշմարիտ կեանքը...

Եւ դու իւրաքանչիւրի հետ միասին սկսում ես տխրել և ուրախանալ. լաց լինել ու ծիծաղել, դժգոհել և քաղցրանալ։

Այո, ինչ կատարվում է ամեն մէկ անհատի հետ գործողութիւնների ընթացքում, դրանք բոլորն էլ ի մի գումարված կենդանագործվում են քո հոգուդ մէջ և դու չես կարողանում չը տանջվել, չես կարողանում չը զգալ, չես կարողանում չուրախանալ ու տխրել, չես կարողանում չը ծիծաղել և լաց չը լինել... որից յետոյ այդ տիպերը բեմի վրա չեն, որ ապրում են, այլ քո սրտի և հոգեկան քնարի ամենանրբազգաց լարերի մէջ, և դու... անձնատուր ես լինում ճշմարիտ-կեանքի այդ սոսկալի մեղեդիներին։

Դու, որպէս Կալկին սուբիեկտ, այլ ես չը կաս, նա կորած և ձուլված է իրան նստարանի վրա. դու մէկ թռնաւորված առիծ ես, որ միայն կարողանում ես լսել ներքին աշխարհի հնչիւններն ու... տանջվում։

Այո, Լ. Անդրէևի պօէզիան տանջում է քեզ, որովհետև նա ինքը՝ տանջանքն է։

Հապա զե՞րը...

Մի՞թէ կայ մի որևէ տարբերութիւն Անդրէևի գրչով նկարված կեանքի և օբեկտիվ կեանքի երևոյթների մէջ...

Շատ ես աշխատում գտնել դրան, բայց իզուր, դա... չը կայ։

Եւ դու խոնարհվում ես նրա գրչի տաղանդաւոր ույժի առաջ։

Բայց խաղը...

Ի՜նչ սքանչելի խաղ...

Իւրաքանչիւր դերակատարը, կարծես թէ մտել է հեղինակի հոգու մէջ և այնտեղից դուրս գծել նրա տիպերի կենդանութիւնը, թողնելով նրան որբացած դրութեան մէջ։

Այնքան բնական են նրանք բեմի վրա, որ դու վերանում ես թատրօնի սրահից և նրանց հետ միասին կարծես թէ մասնակցում ես այդ խնջոյքին, կեր ու խումին։

Դու ունկնդիր հասարակութիւն չես այլ ես, այլ նրանց ընկերակիցն ու սեղանակիցը, առանց խօսակցութեան միայն։

Դու հոգւով ես մասնակցում նրանց հետ և հեռանալով թատրօնից, տանում ես քեզ հետ նրանց գեղարուեստական խաղի ներդաշնակութեան անջնջելի տպաւորութիւնները։

Այնքան բաւականութիւն է տալիս քեզ այստեղի թատրօնը և դու պատրաստ ես լինում մի քանի տասնեակ անգամ գնալ ու լսել միևնոյն պիէսը և նոյն դերակատարներին։

Բայց... երբ յանկարծ մտաբերում ես քո մայրենի բեմը և տեսնում դերասանական այն խմբակներին, որոնք իրանց գրպանի շահերի կամ կեղծ օվացիաների համար թատրօնի կոչումը իջեցնում են ամեն մի սատիճանիցն էլ ստոր—այն ժամանակ սարսափած բացականչում ես՝

— Որքա՜ն յետ ենք մնացել մենք։

Բայց երանի թէ մեր բոլոր դերասաններն էլ կարողանային զգալ այդ սարսափը...

Ո՜հ...

Այն ժամանակ, չափազանց երջանիկ կը լինէինք մենք։

Մ. Ալեանց

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Դեկտեմբերի 1-ին, Վրաց թատրօնում, Թուրք սիրողների «Սաադէթ» խումբը խաղաց Նարիմանօվի «Նադիր շահ Աֆշար» 4 գործ. պատմական պիէսը։ Խաղը շատ թոյլ անցաւ և դրա պատճառն այն է, որ առանց այն էլ թուրք սիրողների փոքրաթիւ խումբը երկու հատուածի է բաժանվել։

Մեր կարծիքով, միւս խմբի հետ պէտք միանալ, քանի, որ նրանց մէջ կան աւելի կարող ույժեր։

Մի մոռանաք, որ «Միութիւնը՝ ույժ է»։

Միակ ուրախալի երևոյթը թուրք դերասանուհի Գեօզարչինի (առաջին թուրք դերասանուհի) երևան գալն է։

Բացի այդ, այս էլ կասենք, որ Նաման

ձանձրալի և անբովանդակ պիէսներ խաղալը վնասում է գործին։ A—s

ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՄ

Վաղուց է, որ Թիֆլիսի եկեղեցիներում բացակայում էին կանոնաւոր քառաձայն երգեցիկ խմբեր, նոյնիսկ մայր եկեղեցում, Վանքում, քիչ թէ շատ տանելի խումբ չը կար։

Այդ հանգամանքը մենք բացատրում ենք նրանով, որ յատուկ խմբապետութեան (խօրմէյստերութեան) համար պատրաստված մարդիկ չունէինք. մեր երաժիշտները մեծ մասամբ թէօրետիկ են, և լինելով այդպիսիներ՝ հնարաւորութիւն և կարողութիւն չեն ունենում լուրջ խմբեր պատրաստելու, մանաւանդ որ եկեղեցիներում երգիչ լինել մեր մէջ մի տեսակ մօղայական՝ «ամօթալի» ասեմ թէ «քաշվելու»՝ հանգամանք է ներկայացնում, որպէս նշան կեղծ առաջադիմութեան,

Եւ եկեղեցական երգեցողութեան մասնակցելը ամօթ են համարում ոչ միայն օրիորդները այլ և երբեմն իրանք խմբի «կառավարիչները», որոնք շատ անգամ հարկից առիպված են եկեղեցական խումբ կառավարում։ Այստեղից պարզ է, որ այդպիսիների կազմած խմբերն էլ մի բանի նման չեն լինի։ Շատերը հիացմունքով են յիշում Եկմալեանի խումբը և գտնում են, որ նրանից յետոյ առաջ չեկաւ մի այնպիսի բազմաձայն խումբ, որ հասարակութեան համակրութիւնը նուաճէր։

Այդ, ի հարկէ, մասամբ ճիշդ է, բայց պէտք է ի նկատի ունենալ նաև այն հանգամանքները, որ շրջապատում էին Եկմալեանին։ Նա իր խումբը միայն տարիների ընթացքում կազմակերպեց, յետոյ երգիչներին մեծ արտօնութիւններ էին շնորհվում. այսպէս, օրինակ, նրանցից ով վերարկու կամ նոյնիսկ կրկնակօշիկ չունէր, Ներսիսեան դպրոցի վարչութիւնը գնում էր, որպէսզի նր մրսեն և ձայները չը կորցնեն. Թոշակից էին ազատում, նոյնիսկ կաթ ու ձու էին մատակարարում երգիչներին։

Բայց ուր են այժմ այդ հանգամանքները ու այդ յարմարութիւնները։ Ո՞ր դպրոցի վարչութիւնն է, որ կարևոր ուշադրութիւն է դարձնում մշտական խումբ ունենալու։

Չը պէտքէ ուրանալ, ի հարկէ, որ Եկմալեանը ինքն էլ մասնագէտ խմբապետ չէր, բայց այն հանգամանքը, որ նա պատրաստում էր հէնց իր սեփական շարադրութիւնները երևան հանելու, որ նրա անմիջական ապագայի խնդիրը պէտք է որոշէր, համբերութեամբ հետզհետէ առաջ էր տանում օրինակելի խումբ պատրաստելու գործը։

Այդպիսի պայմաններում միշտ կարելի է ունենալ գեղեցիկ խումբ։

Այժմեան Թերուս խմբապետներն, ի հարկէ, ինչպիսի հանգամանքներով էլ շրջապատվեն, միևնոյն է, աջողութիւն չեն ունենայ. խօսքս դրանց մասին չէ. բայց գոնէ այդպիսի անձնաւորութիւններին, ինչպէս օրինակ Սպ. Մելիքեանն է, որ Գերմանիայում է իր երաժշտական կրթութիւնը ստացել, և Ար. Տէր-Յովսէփեանն է, որ աւարտել է բարձր Ռէգենտսկի կուրսերը և խմբապետ է, այդպիսիներին պէտք է որ մեր հասարակութիւնը հնարաւորութիւն տայ կազմակերպված օրինակելի երգեցիկ խմբեր ունենալու։

Ի դէպ պէտք է ասել, որ շնորհիւ Ստ. Մալխասեանի առանձին ուշադրութեան, Յովնանեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը առաջարկել է Տէր-Յովսէփեանին աշակերտուհիներից քառաձ. երգեցիկ խումբ պատրաստելու։ Իգական միասեռ քառաձայն խումբ՝ որպէս Թիֆլիսում, այնպէս և ամբողջ Կովկասում՝ առաջին անգամն է որ երևան պիտի գայ և շատ հետաքրքրական կը լինի ի հարկէ։ Որքան նպատակայարմար կը լինէր, որ Ներսիսեան դպր. վարչութիւնն էս յարմարութիւն ստեղծէր կանոնաւոր արական երգեցիկ խումբ ունենալու։ Սպ. Մելիքեանի ղեկավարութեամբ, եթէ չը բացակայէր աչալուրջ ուշադրութիւնը, կարելի է Ներսիսեան դպրոցին վայել երգեցիկ խումբ ունենալ։

Ներսիսեան դպրոցի այժմեան խումբը՝ պէտք է ասել որ՝ այնքան էլ աջող չէ երգում. այդ ի հարկէ հազիւ թէ կարելի լինի վերագրել Սպ. Մելիքեանի անփութութեան։ Դպրոցի վարչութիւնն է որ պիտի յարմարութիւններ ստեղծէ երգը իր բարձրութեան վրա գնելու համար։ Այսօր, օրինակ, մի Թանդոյեան եկեղեցի ունի բաւական վայելուչ քառաձայն խումբ (Ար. Տէր-Յովսէփեանի ղեկավարութեամբ) և հասարակութիւնն այնտեղ առանձին գոհունակութեամբ է յաճախում, մինչդեռ Վանքի մայր եկեղեցին, որտեղ երգեցողութիւնը, որպէս թէ աւելի շքեղ պէտք է լինէր, միանգամայն անուշադրութեան է մատնված և տարիների առաջ միայն ամաչել կարելի է դրա համար։

Ժամանակ է վերջապէս՝ որ հասարակութիւնն զգայ բազմաձայն գեղեցիկ խմբեր ունենալու անհրաժեշտութիւնը եկեղեցիներում։ Դան. Ղազարեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մօսկվա, 22 նոյեմբերի

«Մշակի» ընթերցողներից ոմանք, ինձ համար բոլորովին անհասկանալի պատճառներով, կարծում են, որ «Մշակում» Առ. Ջէն ստորագրութեամբ լոյս տեսնող յօդուածներն ու թղթակցութիւնները պատկանում են իմ գրչին։ Մինչև իսկ շատերը անձամբ դիմում են ինձ և բացատրութիւն խնդրում այդ մասին։

Մութ և անհիմն տեղեկութիւնների շուրջը պտտվող լուրերին ընդմիշտ վերջ տալու նպատակով, թոյլ տուէք խնդրեմ, յայտնել ընթերցողներին, որ Առ. Ջէնը ես չեմ։ Ոսկու. Ջօն

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Նոր. Ջուղա, 31 հոկտեմբերի

Ամսիս 24-ին տեղիս Ազգ. կենտ. դպրոցում նշանակված էր ընդհանուր հասարակական ժողով՝ առաջնորդ Այվազեանի հրաւէրով։ Ժողովը պիտի ընտրէր հոգաբարձութեան երկու նոր անդամներ (հրաժարված Դր. Աղանուրի և Հնդկաստան գաղթած Բագիլի փոխարէն) և չորս անձնափոխանորդներ։ Սակայն գիտակից հայ հասարակութիւնը ցոյց տալու համար, որ ընտրութիւնները կատարվում են ապօրինի պայմանների մէջ, բացասաբար վերաբերվեց առաջնորդի հրաւէրին։ Մօտ 600 տուն բնակչութիւնից ներկայ էին միայն 34 հոգի, որոնցով ընտրութիւն կատարել՝ սրբազանը ապօրինի համարեց, ուստի և յետաձգեց այսօրվայ։ Ժողովը տեղի ունեցաւ այս անգամ մասնակցութեամբ 60 հոգու։ Սրբազանը անհանգիստ լինելու պատճառով չը ներկայացաւ ժողովին, որին ընթացք տալու համար նախագահ ընտրվեց Կարապետ ք. Թումիկեանը։ Նախքան ընտրութեան անցնելը, ժողովականներից Տէր-Կիւրեղեան հարց յարուցեց՝ թէ արդեօք 60 հոգով ընտրութիւն կատարել ապօրինի չէ՞ համարվում։ Բայց որովհետև սրբազանը նախագահող քահանային պատուիրել էր ժողովը կայացնել, ժողովականների թիւը, որքան էլ լինէր, ուստի նախագահը մերժեց այդ մասին առարկութիւն։ Ժողովը անցաւ քուէարկութեան։ Գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրվում են անդամներ—Յ. Տէր-Կիւրեղեան և Մ. Աբգարեան, առաջինը հրաժարվում է, իսկ վերջինը կտրած գըդալի պէս քիթը նրա խոթելով, երկու ձեռքով ստորագրում է իր ընտրութիւնը, չը նայած որ մէկն էր հոգաբարձական նախորդ ապօրինի ընտրութեան դէմ բողոքողներից։ Անձնափոխանորդներ ընտրվում են Տ. Աբգարեան, Մ. Բաժբանեան, Մ. Տէր-Յովհաննիսեան և Յ. Բարսեղեան, որոնք բացակայ էին ժողովից և որոնք հրաժարվում են այդ պաշտօնից։

Ինչ որ է, այսօրվայ ընտրութեամբ հոգաբարձական կազմը լրիւ է համարվում, յուսանք որ կարողանան հասցնել ազգ. դպրոցները բարգաւաճման, «բարւոքեն» նրա նիւթական վիճակը, բարձրացնեն նրա բարոյական ու մտաւոր մակարդակը և որ ամենագլխաւորն է՝ հաստատեն ուսման ծրագիր....։

Նորընտիր հոգաբարձութիւնը ցանկանալով դպրոցների ունեցած պարտքերը մասամբ թեթևացնել, անցեալներում թոշակ որոշեց աշակերտ-աշակերտուհիների համար։ Իր ցրած յայտարարութեան մէջ սպառնում է դպրոց չընդունել թոշակ վճարել չուզող ծնողների աշակերտներին։ Ի՞նչ խօսք, որ հոգաբարձութիւնը իր այս սպառնալիքով մեր ազգ. դպրոցներին ընտելացած հայ մատաղ սերնդին դարձրել է բողոքական ու կաթօլիկ դպրոցների շահագործութեան ու մրցման առարկայ։ Ինչպէս տեղեկանում ենք, 80-ի չափ աշակերտ-աշակերտուհիներ պակասել են մեր դպրոցներից։

Ի դէպ, լսում ենք, որ յարգելի տիկ. Քանանեանը մի հեռագրով խնդրել է նախկին հոգաբարձութեան անդամ Մայիլ Եսայեանից «փոխարինել իրանց Քանանեան դըպրոցի հսկողութեան գործում»։ Սակայն, իրանից անկախ պատճառներով, նա մերժել է տիկնոջ առաջարկը։ Ժողովական

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

1 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ժամանեց Մեծ Իշխան Միխայիլ Միխայլօվիչը։

Նահանգական դատարանը «Новая Русь»-ի խմբագիր Սլաֆինին դատապարտեց 3 ամսով բանտարկութեան նահանգական վարչութեան խորհրդական Տօլմաչէվին զրպարտելու համար։

Հողային բարեկարգութեան գլխաւոր վարչութեան յատուկ յանձնաժողովը որոշեց ուխարապահութեան հարցերի համաուսական համագումարը և ցուցահանդէսը կայացնել Սանկտպետերբուրգում 1911 թ. դեկտեմբերին։

Թօքերտում հիւանդ Ջոան ազատ է 8 հոգու ԱՍՏՐԱԽԱՆ։ Բրոնիւ գիւղականում նոյեմբերի 17—30 մահացան և կարակից 10 հիւանդներ, մեռան 9-ը։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Մեծ Իշխան Գէորգի Միխայլովիչը հիւսի ու քաղաքներին հետ և յանուն պետական երիտասարդ, իշխանական դէպի Սիւան։

ՏՈՒԼՕՆ։ Հեղեղները վնասներ պատճառեցին ամբողջ շրջանում։ Գնացքները չեն երթևեկում

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿ
Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Ականջի, քթի, բկի, կոկորդի հիւանդութիւններ,
Ընդունե- (Առաւօտեան 9—1 ժամը.
լութիւնը (Երեկոյեան 5—7 ժամը.
Վելիամինօվսկայա փ. № 13, տ. Սէյլանօվի, 3-րդ գիմնազիայի կողքին։
(օ. մ.) 1227. 100—16

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathieu-ի մասնագիտական կլինիկայից՝ Պարիզում։
Ընդունելութիւն (առաւ. ժ. 9—11.
(երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39.
(օ. մ.) 1179. 100—36

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։
Ընդունե- | 12½—2 ժ. ցերեկը
լութիւնը { 5—7 ժ. երեկոյեան
ամեն օր | Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ց.
Հասցէն { Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33.
Сололаки, уголъ Бебутовской и Паскевича, 33.
(չ. ու. կ.) 1134. 100—41

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՁԱՐՈՒՀԻ
ԻՆՉՊԷՍ ԶԱՐԴԱՐԵԼ ՏՕՆԱԾԱՌԸ
38 պատկերներով
Անհրաժեշտ ձեռնարկ-պատմուածք մանկանոցների համար։
Հատը 20 կ., ծանրոցով 25 ր—5 ր.։ Վերադիր վճարով ուղարկւում է կապիցին 50 կ. աւելի։
Դիմել՝ БЮРО ПЕЧАТИ, Елизаветинская, 39. (ու. ե.) 1341. 3—1

ՉՐԻ տարածելու նպատակով ուղարկ. ենք իւրաքանչ. ուղղ. համար շատ հետաքրքր. և օգտ. առարկայ։ Ծանրոցով ուղարկվում է 10 հատի համար՝ 60 կ., 15 հատի համար 75 կ., 25 հատի համար՝ 1 ր.։ Վերադիր վճարով 10 կ. թանկ։ Չը հաւանած դէպքում փողը լրիւ վերադարձնում ենք։ Միլիոնաւոր շնորհակալ. ենք ստանում։ Հասցէագրել. г. ЛОДЗЬ, Т-ву „СЛАВА".
P. S. Միանգամայն հետաքրք. առարկայ՝ 10 հ.—1 ր.։
(ու.) (В. 80319) 1217. 23—6

ՎԱՐԴԻ ԲՈՒՐԵՂԵԱՑ ՍԱՊՈՆ
անպայման անհրաժեշտ է կաշուի և երեսի գոյնի բացիօնալ հոգացողութեան համար։
Գլիցերինի մեծաքանակ բովանդակութիւն, տնտեսութիւն՝ փոփուրի համեմունքի պատճառով, վարդի ճնճղուկ անուշահոտութիւն, — անա յատկութիւններ, որոնք զանազանում են այդ սապոնը։
ԿՏՈՐԸ 25 ԿՈՊ.
Իսկականը միայն մարկայով «4711»
ՖԵՐԴ. ՄԻՒԼՀԷՆՍ
Պարֆիւմերիա «4711» Կեօլնում՝ Ռէյնի վրա։
Հիմն. 1792.
ԲԱԺ. ՌԻԳԱՅՈՒՄ
Մատակ. շատ Բարձ. Պալատ.
Ծախվում է դեղատներում և դեղատնային ու պարֆիւմ. խանութներում։

(23, դ.3, 15) (M. 339805) 1219. 3—2

ԲԱՑՎԱԾ Է 1911 Թ. ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
XXIX ՏԱՐԻ **ԱՂԲԻՒՐ և ՏԱՐԱԶ** XXII ՏԱՐԻ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԻ
Տարեկան բաժանորդները ստանում են.
I. ԱՂԲԻՒՐ պատկերազարդ ամսագիրը «Մանկական Աշխարհ» յաւելուածով։
II. ՏԱՐԱԶ պատկերազարդ հանդէսը «Թատրոն և Երաժշտ.» յաւելուածով։
III. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ պատկերազարդ ամսաթերթը «Հոգու և Մարմնի առողջութիւնը» յաւելուածով։
IV. ԱՂԲԻՒՐԻ ԱԿՈՒՆՔ III և IV պրակներ։
V. ԳԵՂԱՓՆՋԻԿ ՕՐԱՑՈՅՑ 1912 թ.։
VI. ԱՐՕՋԱ. Fantasie իրականութիւնից։
VII. ՈԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, շքեղ նկար ապակեայ պատրաստ շրջանակով, յարմարեցված թէ սեղանի վրա դնելու և թէ պատից կախելու։
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ
ԱՂԲԻՒՐ տարեկան 3 ր., (Արտասահման 5 ր.) Դպրոց. աշակ. հասցէով 1 ր.
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ » 2 ր. (Արտասահման 3 ր.) » » » 1—50 կ.
ԱՂԲԻՒՐ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ 5 ր. (Արտասահման 7 ր.) » » » 2 ր. —
ԱՂԲԻՒՐ, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ, ՏԱՐԱԶ, ԱՂԲԻՒՐԻ ԱԿՈՒՆՔ, ԳԵՂԱՓՆՋԻԿ ՕՐԱՑՈՅՑ, ԱՐՕՋԱ, ՈԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ — Բոլոր յաւելուածներով և պրէմիաներով } 10 Ր. ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 18 Ր. կամ 50 ՖՐ. 5 Դպրոցական աշակերտների համար ՀԻՆԳ Ր.
Ապառիկ և մաս-մաս բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում։
Այն դպրոցները, որ 50 բաժանորդ կը տան «Աղբիւրին», նրանց կուղարկվի 5 օրինակ «Աղբիւր» ձրիաբար աշակերտների համար։
Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Агбюръ" կամ „Таразъ".
Tiflis (Caucase) Direction „Agbür" կամ "Taraz".
Խմբագիր-հրատարակիչ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ
(ե. ու.) 1234. 0—11

ԼԱՄՊԵՐԻ, ՊԱՍՏԱՌՆԵՐԻ ԵՒ ԿԱՀԿԱՐԱՍԻՔԻ ԴԵՊՕ
Ե. Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
Թիֆլիս, Դվօրցօվայա փողոց։ Տելեֆօն № 238։ Ֆիրման գոյութիւն ունի 1869 թւից։
ՄԻԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ
ԿԵՐՕՍԻՆԻ ՇԻԿԱՎԱՌ ԲԱՑՎՈՂ
ԼԱՊՏԵՐՆԵՐԻ
արտաքին և ներքին լուսաւորութեան համար։
ՎԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ԿԵՐՊՈՎ ԵՒ ԳՈՐԾՈՒՄ ԵՆ
առանց պատրոյգի, առանց էլեքտր. թելերի և օդահանի։
Ամենալաւագոյն լուսաւորութիւն
գրասենեակների, կրպակների, կայարանների, արհեստանոցների, բակերի համար և այլն։
ՎԱՌ-ՃԵՐՄԱԿ, ՈՒԺԵՂ, ՓԱՓՈՒԿ ԵՒ ԴՈՒՐԵԿԱՆ ԼՈՅՍ
300-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ 1500 ՄՈՄԵՐԻ ՈՅԺՈՎ.
ԼԱՄՊԵՐԸ ՎԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ՆԵՐՔԵՒԻՑ ՑԱՆՑԵՐԻ ՄԷՋ ՆԵՐՓԱԿՎԱԾ։
Ամենահասարակ հոգացողութիւն և էլեքտրականութիւնից 75%-ով էԺԱՆ է նստում։
ՎԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ԱՌԱՆՑ ՁԱՅՆԻ, ՀՈՏԻ ԵՒ ՍԱՀՈՒՆ ԿԵՐՊՈՎ։
Պատենտները բոլոր երկիրներում հաստատված են։

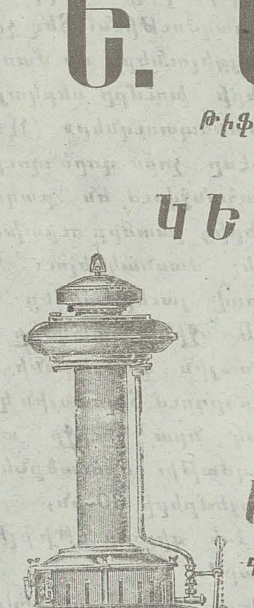

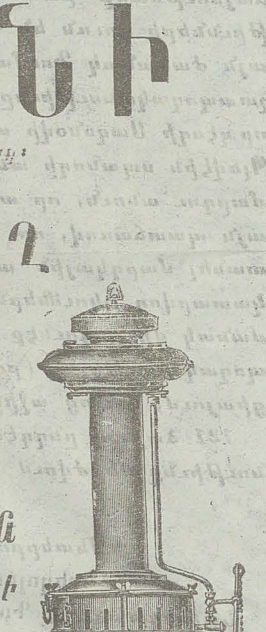

ՍՏԱՑՎԵԼ ԵՆ
ԿԵՐՕՍԻՆԱՎԱՌ ԽՈՀԱՆՈՑՆԵՐ
ՆՈՐԱԳՈՅՆ «ՉԷՄՊԻՕՆ» ՍԻՍՏԵՄԻ, ԱՄՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ։
Կատարելագործվ. կերօսինավառ վառարաններ
Գրասենեակներ, մագազիններ, բնակարաններ, գործանոցներ և այլն տաքացնելու։
ՆՈՅՆՊԷՍ ԿԱՅ ԿԵՐՕՍԻՆԻ-ՇԻԿԱՎԱՌ, ՆԻԿԵԼՈՎ ԾԱԾԿՎԱԾ
ԼԱՄՊ „ԿՈՒՆԻՕՐ"
750 մամի լոյս ուժով, օժտած ուժեղացով և օդահանով։ Յարմար է ֆաբրիկ, կրօշների և 30 կոր.
Գինը 16 րուբլուց սկսած։
1177. 10—8

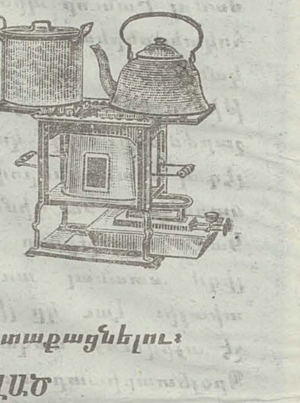

Типографія „ЭКОНОМІЯ", Водная-Банковая № 3.